

Nature in Thai Contemporary Poetry (1977 - 2004)

Kobkan Pinyomark¹, Duangmon Chitchamnong² and Narumon Karnchanathat³

¹Ph.D. Candidate (Thai),

E-mail: pkobkan@bunga.pn.psu.ac.th

²Ph.D. (Thai), Associate Professor,

Department of Thai,

³Ph.D. (TEFL), Associate Professor,

Department of Western Languages,

Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University

Abstract

The objective of this research is to study contemporary poetry of outstanding worldviews on nature, shared by eight poets: Angkhan Kalayanaphong, Chang Sae Tang, Naowarat Phongphaibun, Potchana Chantharasanti, Phaiwarin Khao-ngam, Saksiri Meesomsueb, Raekham Pradoykham and Rewat Phanphiphat between 1977 and 2004. During this time, Thai society was in a state of flux, facing all kinds of serious problems especially natural disaster. These poets were committed to the task of spiritual awakening. Their common belief is that with the appreciation of virtuous life-nourishing nature and the realization of the union between humans and nature, neither spiritual nor natural destruction would ever occur. The only way to avoid crisis is to elevate human nature. The poets have firm conviction in an individual's potential to create one's own value and meaning within limited time. This can be done through opening one's eyes to wisdom and truth from nature, especially the rule of the

Three Signs of Being (*Tilakkhana*) which is not only “the knowledge” to halt the cultural decline leading to an individual and social ruin, but also the significant way toward spiritual survival. This “knowledge” relates to a metaphysical question - an approach to the supramundane (*Lokuttara*). The poets offer their profound worldviews to raise ethical awareness through aesthetic experience presented by artistic means. The Thai contemporary poetry, therefore, is a valuable indicator of the spiritual growth of the time, playing a crucial role in leading the audience to the righteous path while upholding humanity and nurturing world peace.

Keywords: contemporary Thai poetry, crisis, culture, nature, spirit

ธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย (พ.ศ. 2520 - 2547)

กอบกาญจน์ ภิญโญมารค¹, ดวงมณ จิตรจำนงค์² และนฤมล กาญจนทัต³

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก (ภาษาไทย),

E-mail: pkobkan@bunga.pn.psu.ac.th

²อ.ด. (ภาษาไทย), รองศาสตราจารย์,

ภาควิชาภาษาไทย,

³Ph.D. (TEFL), รองศาสตราจารย์,

ภาควิชาภาษาตะวันตก,

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษากวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย ที่มีจุดเด่นร่วมกันในด้านโลกทัศน์ต่อธรรมชาติ โดยพิจารณาผลงานของกวี 8 คน คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ ช่าง แซ่ตั้ง เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พงนา จันทรสันติ ไพวรินทร์ ขาวงาม ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ แร่คำ ประโดยคำ และเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ถึง 2547 ซึ่งเป็นระยะที่สังคมไทยมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงและเผชิญปัญหาารุนแรงทุกด้าน โดยเฉพาะการประสพภาวะวิกฤตธรรมชาติ กวีได้รับการยกย่องเป็นผู้ปลุกความตื่นตัวทางปัญญา โดยแสดงทัศนะพ้องกันว่า หากเข้าถึงคุณค่าของธรรมชาติที่ค้ำจุนชีวิตและธำรงคุณธรรมตลอดจนตระหนักในความเป็นหนึ่งเดียวของมนุษย์กับธรรมชาติ ย่อมไม่เกิดการบั่นทอนความดีงามในจิตวิญญาณ ไปจนถึงการทำลายล้างธรรมชาติ การยกระดับคุณสมบัติมนุษย์จึงเป็นทางออกเดียวที่จะรอดจากวิกฤต กวีเชื่อมั่นในศักยภาพของบุคคลว่า อาจรังสรรค์คุณค่าและความหมายแก่ชีวิตในเวลาจำกัดได้ด้วยตนเอง โดยเปิดดวงตาคือปัญญาเรียนรู้ความจริงจากธรรมชาติ โดยเฉพาะอันจึ่งในกฎไตรลักษณ์ ซึ่งไม่เพียงแต่เป็น “วิชา” ที่แก้ไขสถานะตกต่ำของวัฒนธรรม หรือนำปัจเจกและสังคมพ้นหายนะเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อทางรอดของจิตวิญญาณ เชื่อมโยงถึงปัญหาในระดับอภิปรายคือการไปสู่โลกุตระ กวีมุ่งแสดงโลกทัศน์อันลุ่มลึก เพื่อกระตุ้นสำนึกทางจริยธรรม โดยมีได้ละเลยการสื่อประสพการณ์ทางสุนทรีย์ด้วยวิธีการแห่งศิลปะ กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยจึงมีคุณค่าเป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญทางปัญญาของยุค และมีบทบาทเหนี่ยวโน้มนำใจผู้รับให้ก้าวไปในครรลองที่ดีงาม เพื่อผดุงค่าความเป็นมนุษย์และจรรโลงศานติสุขของโลก

คำสำคัญ: กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย, จิตวิญญาณ, ธรรมชาติ, วัฒนธรรม, วิกฤต

บทนำ

ระยะเวลาเกือบสามทศวรรษตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2520 ถึง 2547 เป็นช่วงที่สังคมไทยมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงทุกด้านอย่างกระทบถึงกัน หากพิจารณาเน้นที่การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม กล่าวได้ว่าควบคู่กับความล้มลุกคลุกคลานของเมืองที่ยังเป็นประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ ผลพวงของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมุ่งจะเป็นสมัยใหม่ และความจำเป็นต้องเข้าสู่กระแสโลกในระบบที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์หลังสงครามเย็น เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาหลายประการ ซึ่งสร้างความวิตกแก่นักคิดของสังคม โดยเฉพาะภาวะวิกฤตของธรรมชาติ ที่เป็นเหตุและผลของภาวะวิกฤตทางวัฒนธรรม

ในแง่ที่วัฒนธรรมคือระบบความสัมพันธ์ การแทรกตัวเข้าไปอยู่ในระบบความสัมพันธ์ในธรรมชาติ ย่อมจะต้องกระทำด้วยปัญญา ดังเห็นจากภูมิธรรมของคนสมัยก่อนที่มีชีวิตอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2546, 13) ในปัจจุบันภัยพิบัติทางธรรมชาติซึ่งทวีขึ้นทั่วโลก ทั้งปริมาณและระดับความรุนแรงได้บ่งชี้ว่าเกิดความผิดพลาดอย่างใหญ่โตในการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แม้แต่ในประเทศที่อยู่รอดมาได้ด้วยเกษตรกรรม ก็พยายามดิ้นรนเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เพื่อยกระดับจากประเทศด้อยพัฒนา ในขณะที่จำเป็นต้องเปิดรับการลงทุนจากภายนอก ก็ขยายการใช้ทรัพยากรในกระบวนการผลิตเพื่อส่งออก ด้วยความตื่นตัวจะก้าวทันความเจริญประเทศที่ถูกจัดเป็นประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนาก็หันไปยึดค่านิยมของ “ประเทศที่เจริญแล้ว” โดยไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง (พระธรรมปิฎก, 2544, 20) ซ้ำยังเห็นว่าภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นสิ่งล้ำสมัย นอกจากจะนำมาใช้ประโยชน์ในทางการตลาด เช่นการท่องเที่ยว

ในประเทศไทย ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการใช้เหตุผลในการศึกษาอย่างเป็นทางการก็ยังไม่นับว่ามี ความเข้มข้น การศึกษาเป็นเพียงแต่เครื่องมือสร้างอำนาจแก่บุคคล ที่จะขึ้นไปอยู่ในกลุ่มผู้มีโอกาสดีทาง

หน้าที่การงานและสังคม เมื่อผนวกกับเศรษฐกิจทุนนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งกระตุ้นความต้องการดำรงชีวิตอย่างสะดวกสบาย ก็เกิดการครอบครองวัตถุเงินจำเป็นแล้วขยายเป็นการดักดวงประโยชน์จากธรรมชาติโดยไม่ยับยั้ง ในขณะที่เศรษฐกิจโลกเน้นการแข่งขันด้วยการผลิตแบบอุตสาหกรรม การฟื้นดูสภาพของธรรมชาติในระบบนิเวศจึงเป็นสิ่งทำทนายภูมิปัญญาของคนในยุคที่เน้นการแข่งขันกันแสวงหาประโยชน์มากกว่าใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

เมื่อหันมาพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับธรรมชาติในสังคมไทยเดิม การนับถือผีสงเทวดาเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการกำกับควบคุมความโลภและปลุกฝังคุณธรรม คือความสมถะพอเพียงและรู้คุณ ซึ่งพัฒนาขึ้นจากความกลัวพลังอำนาจของผีและเทพอันเนื่องด้วยธรรมชาติ ไม่ต่างจากศาสนาในอารยธรรมโบราณ ดังปรากฏว่า ก่อนเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์ตัดไม้ต้องขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขา และนำออกมาเพียงเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เมื่อจะทำนาก็ต้องบวงสรวงสังเวยพระภูมินาและบูชาแม่โพสพ เพื่อให้ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ (พระยาอนุมานราชธน, 2508, 76, 138-139) พื้นฐานวิธีคิดนี้เป็นแก่นของวัฒนธรรมชวา ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของชีวิตไทยในยุคก่อน ภายหลังที่ชาวไทยรับนับถือพระพุทธศาสนา ความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อธรรมชาติยังดำรงอยู่ได้ เพราะสอดคล้องกับหลักธรรมของการพัฒนาจิตวิญญาณไปสู่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏหรือกล่าวได้ว่า เมื่อยึดนิพพานเป็นเป้าหมายของชีวิต ความโลภหรือการครอบครองเงินจำเป็นย่อมเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์

ตามคติพุทธ การปฏิเสธอำนาจภายนอกว่ามีใช้สิ่งบันดาลสุขทุกข์แก่ชีวิตนั้น ต้องกระทำควบคู่กับการสร้างสมคุณสมบัติในจิตใจ โดยตั้งจุดหมายที่การปลดปล่อยอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ซึ่งรวมเรียกว่ากิเลส หรือกล่าวได้ว่า การลดละกิเลสเป็นองเดียวกับการต่อสู้กับความเห็นแก่ตัวด้วยปัญญา ในแง่นี้อาจจัดว่าปรัชญาพุทธศาสนามีลักษณะมนุษย์นิยมอย่างชัดเจน

แต่มนุษยนิยมตามแนวพุทธไม่ได้แยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติและวางตัวเหนือผีและเทวดา ดังแนวคิดเรื่องไตรภูมิที่ว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมเวียนว่ายอยู่ในภูมิทั้ง 3 มนุษย์ สัตว์ หรือเทวดาก็คือภาวะหนึ่งของการเดินทางในห้วงสังสารวัฏตามอำนาจกรรม ซึ่งกำกับด้วยมโนกรรมหรือเจตนา คำเรียกว่า “เพื่อนทุกข์” ดังปรากฏในบทแผ่เมตตาที่แสดงการร่วมชะตากรรมเดียวกัน ในรากฐานความคิดเดิมที่การนับถือเทพพัฒนาขึ้นจากความเคารพยำเกรงธรรมชาติ เทวดาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ สิ่งปงษ์ว่าธรรมชาติมีชีวิต มีจิตวิญญาณ ก็คือการรับรู้ต่อคุณงามความดีและความชั่วของมนุษย์ในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง ธรรมชาติยังร่วมรู้สึกทุกข์โศกกับตัวละคร และแสดงออกด้วยความเคลื่อนไหวปั่นป่วนหรือความวิปริตแปรปรวน

ในวิถีชีวิตชาวบ้าน รากวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมที่เห็นว่าธรรมชาติมีจิตวิญญาณไม่ต่างกับมนุษย์ และร่วมใจร่วมกิจกรรมกับมนุษย์ยังปรากฏอยู่ ดังการกล่าวเชิญดอกไม้ของชาวบ้านภาคใต้ก่อนจะเดินไปบูชาพระ เพื่อขออนุญาตพรากจากต้นและเชื้อเชิญให้ได้รับผลบุญร่วมกัน (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, 2545, “คำนำ”) เห็นชัดว่าด้วยหลักธรรมข้อสันโดษและเมตตากรุณา พุทธศาสนิกชนย่อมต้องดำรงตนอย่างอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ เมื่อประกอบกับทัศนะที่ว่า ธรรมชาติมีจิตวิญญาณ และผดุงรักษาความดีงามของโลกไว้ ถึงแม้บุคคลไม่คิดจะพึ่งพาอำนาจภายนอก ก็ยังหวังการรับรู้จากธรรมชาติ ความคาดหวังว่าธรรมชาติจะบันดาลทุกข์สุขให้ ก็แปรมาเป็นการศึกษาเรียนรู้จากธรรมชาติ ด้วยความสำนึกสองประการ คือความสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติซึ่งเป็นที่ตั้งของความดีงามและความสำนึกในพลังปัญญาการเรียนรู้ของมนุษย์ นั่นคือการสืบต่อระบบคิดที่ยังลึกในรากวัฒนธรรมไทย ธรรมชาติจึงมิได้เป็นเพียงวัตถุธาตุที่มนุษย์สามารถครอบครองเป็นทรัพย์สินสมบัติ แต่มีค่าในตัวเองและมีคุณค่าเชิงจริยธรรม

ตั้งแต่สมัยสงครามเย็น แนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมของตนด้อยกว่าตะวันตกครอบงำสังคมไทย ถึงแม้ไม่ได้

ประกอบด้วยความเข้าใจวัฒนธรรมตะวันตกอย่างรอบด้าน เมื่อคำว่าด้อยพัฒนาเป็น “ตราบาป” หรือผี หลอกหลอนให้หวาดกลัวที่จะยังชีวิตอย่างสันโดษ การมุ่งสร้างความก้าวหน้าและความทันสมัยด้วยอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมทุนนิยมและบริโภคนิยม ก็กลายเป็นเป้าหมายของสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบคุณค่าเก่าถูกละเลยหรือละทิ้งไป ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ตรวจสอบว่าด้อยหรือเด่นประการใด เมื่อยึดถือค่านิยมใหม่ ก็ยิ่งรู้สึกว่ามีวัฒนธรรมที่จะทำลายธรรมชาติ จนกระทั่งเกิดวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้น นักคิดในสังคมไทยจึงเร่งให้กลับไปทบทวนคุณค่าของภูมิปัญญาดั้งเดิม แม้ว่าความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติจะลดลงไปมากแล้ว แต่ยังเห็นกันว่า หากรากฐานของศาสนาคือความกลัว ความกลัวบางอย่างก็จำเป็นต้องคงไว้ หรือค้นหาความหมายที่แท้จริงของความกลัวแบบเดิม ที่สอดคล้องกับปัญหาของยุคสมัย (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2541, 126) วิธีคิดให้มองแบบองค์รวมจึงมีผู้กล่าวถึงมากขึ้น รวมทั้งย้ำว่า การพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ให้รู้เท่าทันความจริงด้วยปัญญาตามแนวพุทธธรรม จนถึงขั้นลดความเห็นแก่ตัวลง และหยุดยั้งการทำลายโลกธรรมชาติเท่านั้น จึงจะแก้ไขปัญหาได้ (พุทธทาสภิกขุ, 2533, 3,7)

การเน้นการศึกษา กวีนิพนธ์ในงานวิจัยนี้เกิดขึ้นด้วยความสำนึกว่า กวีนิพนธ์เป็นงานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ประเภทที่มีรากฐานเก่าแก่ (สุมาลี วีระวงศ์ และคณะ, 2544, [10]) ในขนบวรรณศิลป์ไทย กวีนิพนธ์อยู่ในความคาดหวังตามบรรทัดฐานทางสังคม ในฐานะสิ่งงามที่จะมอบให้แก่ผู้รับอย่างไม่รู้จบ โดยมีบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กับการสร้างความเข้มแข็งทางจริยธรรมด้วย ดังกวีสมัยก่อนกล่าวถึงกวีนิพนธ์ว่า แต่งเพื่อ “บำรุงใจ” “กล่อมใจ” และ “เล่าโลมใจ” อีกทั้ง กวีโบราณถึงกับหวังอาณิสย์ของการสร้างงานด้วยปัญญาว่าจะนำพาไปสู่โมกษธรรม และถึงแม้ยังไม่ถึงอุดมคติสูงสุด กวีก็มีความเชื่อมั่นในคุณค่าของกวีนิพนธ์ว่า เป็นเครื่องชีวิตความเจริญทางปัญญาของยุคสมัย สิ่งที่ควรคำนึงถึงก็คือ กวีนิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของความรู้ หรืออุปกรณ์นำไปสู่

ความรู้ “วิชา” บนฐานโลกทัศน์ทางโลกุตรธรรมผ่านประสบการณ์ทางอารมณ์

นำคิดว่าเมื่อเผชิญภาวะวิกฤต กวีนิพนธ์ร่วมสมัยจะสามารถรับหน้าที่ในบรรทัดฐานนี้ได้เพียงไร ทั้งในการกระตุ้นสำนึกทางจริยธรรมควบคู่กับการสื่อประสบการณ์ทางสุนทรีย์ กวีในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของนักคิดของสังคมจะร่วมแบกรับภารกิจ ที่จะค้นหาและชี้แนะทางออกด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมได้เพียงไร โจทย์นี้เป็นสิ่งที่ท้าทายให้ศึกษา ผู้วิจัยจึงเริ่มที่ผลงานของ อังคาร กัลยาณพงศ์ และจาง แซ่ตั้ง กวีร่วมสมัยผู้บุกเบิกแนวทางการสร้างสรรค์งานกวีนิพนธ์ ซึ่งนำเสนอเนื้อหาเชิงปรัชญาอันลุ่มลึก โดยมีได้มุ่งเน้นหรือจดจ่ออยู่กับปัญหาชนชั้นตามแนวคิดของวรรณกรรมเพื่อชีวิต อย่างที่กลายเป็นกระแสในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 26 อยู่ร่วมสองทศวรรษ ขณะมีความคับข้องใจต่อการบีบคั้นทางการเมืองและความไม่เป็นธรรมทางสังคม อย่างไรก็ตาม กวีนิพนธ์ของอังคารและจาง มีจุดเด่นร่วมกันที่การสวนกระแสนโยบายการพัฒนาของรัฐ และการเร่งรัดไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยนำเสนอทัศนะต่อธรรมชาติในแง่กวีปรัชญาในระบบความคิดทางพุทธศาสนาเพื่อกอบกู้จิตวิญญาณของบุคคล กวีทั้งสองต่างแสดงอัตลักษณ์อย่างไม่หวั่นไหวต่อการถูกต่อต้าน ทั้งในด้านรูปแบบและเนื้อหา เมื่อล่วงมาถึงช่วงการรุกเข้าของบริโภคนิยมและความต่อเนื่องของการพัฒนาซึ่งต้องแข่งขันในระดับโลก ภายหลังที่เห็นกันว่าแนวคิดกวีนิพนธ์เพื่อชีวิตยังไม่สามารถให้คำตอบอันครอบคลุมปัญหาในระดับลึก กวีร่วมสมัยอีกหลายคนได้สร้างงานที่โน้มเอียงมาทางปรัชญามากขึ้น โดยเห็นได้ว่า มีรากฐานทางวัฒนธรรม ในภูมิปัญญาไทยและตะวันออก

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารและเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาโลกทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติในกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย โดยจำแนกตามผู้สร้างงานและพิจารณาความเชื่อมโยงภายในช่วงเวลาการศึกษา โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
- 2) ศึกษาวิเคราะห์ ตีความ และประเมินคุณค่ากวีนิพนธ์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้
- 3) เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัย
- 4) สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ธรรมชาติในกวีนิพนธ์

ผลการศึกษาพบว่า กวีร่วมสมัยได้แสดงทัศนะต่อธรรมชาติไปในทิศทางเดียวกัน ดังจะอภิปรายสรุปเป็น 3 ประเด็นคือ การเรียนรู้ธรรมชาติจากธรรมชาติ ความผูกพันกับธรรมชาติในชีวิตชนบท และปรัชญาจากธรรมชาติ

1.1 การเรียนรู้ธรรมชาติจากธรรมชาติ

จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม กวีตั้งแต่อังคาร กัลยาณพงศ์ จนถึง เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ได้สื่อสารความคิดที่แสดงว่าธรรมชาติเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุด การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการหรือการกลมกลืนในวัฒนธรรมชาวบ้าน ผ่านประสบการณ์การใช้ชีวิตและการอ่าน ทั้งในการศึกษาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการได้ให้พื้นฐานร่วมกันแก่กวีทั้ง 8 คน ในการแบกรับหน้าที่ผู้บอกกล่าวและชี้แสดงความจริง อันดูล้ำลึกถูกละเลยด้วยจุดอ่อนของสังคม ที่พากันยึดถือแต่ความจริงโดยสมมุติ

ระบบความรู้อย่างมนุษยนิยมแนวพุทธที่สืบมาจากยุคก่อน เป็นปัจจัยให้กวีในสมัยพัฒนาจนถึงหลังสงครามเย็นและเข้าสู่โลกาภิวัตน์ ขณะเผชิญภาวะวิกฤตทางวัฒนธรรม แสดงแนวคิดสำคัญร่วมกันประการหนึ่งคือ ความจำเป็นของการศึกษาเรียนรู้จากธรรมชาติ เพื่อเข้าถึงสัจธรรมอันเป็นความรู้ที่สำคัญที่สุด อันจะดับทุกข์แก่มวลมนุษย์ การกลับไปสู่พุทธธรรมในรากวัฒนธรรมไทยนี้ เป็นสิ่งที่กวีร่วมสมัยได้นำเสนอไว้ในงานของตนอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่กวีผู้มีผลงานโดดเด่นตั้งแต่ทศวรรษที่ 2500 คือ อังคาร กัลยาณพงศ์ ซึ่งสืบต่อความสำนึกในการกิจการสร้างกุศลด้วยผลงานประพันธ์เพื่อบรรลุลोकุตรธรรม อันเป็นมโนทัศน์หลักของกวีไทยสมัยก่อน อังคารได้แสดงความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์

งานวรรณศิลป์ พร้อมกับการ “กวีญาณ” ด้วยความเชื่อถือในอำนาจของกวีนิพนธ์ที่สร้างขึ้นด้วยความพากเพียรบนเส้นทางของการค้นหา “คำทิพย์” เพื่อสื่อสารแก่ผู้รับให้รู้เท่าทันมาตาและนำพาชีวิตไปสู่อิสระ พ้นจากสังสารวัฏตามรอยพระโพธิสัตว์ คุณค่าของการประพันธ์ในทัศนะนี้จึงเชื่อมโยงได้กับความตื่นรู้ และความมกงามทางปัญญาในเส้นทางที่หันเหจากการมุ่งครอบครองธรรมชาติ จนถึงกับทำลายล้างด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ความสำนึกในหน้าที่ของการกอบกวีญาณด้วยงานกวี ประกอบกับความเชื่อมั่นว่า กวีนิพนธ์เป็นทั้งอุปกรณ์ ที่จะนำพาผู้สร้างไปสู่จุดหมายปลายทางในอุดมคติ และมีค่าแก่การมอบให้ผู้อื่น (ที่เป็นเพื่อนทุกข์) เป็นหลักการในการสร้างสรรค์งานของอังคาร เขาได้ส่งสาร ตั้งแต่ช่วงต้นว่า มนุษย์มีเวลาอันสั้นในโลก ควรใช้เวลาสำหรับการศึกษาเรียนรู้ นั่นคือต้องรู้จัก *อ่าน* โลก คำว่า *อ่าน* แสดงว่ามีความหมายที่ต้องคิดพิจารณา อังคารเป็นกวีคนแรกที่ยกย่องธรรมชาติเป็นครู ผู้สอนด้วยการกระทำให้ดูให้เห็นว่าการดำรงอยู่ตามปกติของธรรมชาติทั้งหมด ที่อุทิศตนเกื้อกูลสรรพชีวิต เท่ากับชำระคุณธรรมอันสูงส่ง สารสำคัญในผลงานของเขายังเห็นว่า ธรรมชาติให้พลังความหมายพิเศษแก่วิญาณเทียบเท่ากับงานของพระโพธิสัตว์ มนุษย์จำเป็นต้อง “ลับแววตา” หรือสร้างพลังปัญญา เพื่อให้เข้าถึงความรู้จากธรรมชาติที่เรียกว่า “คติทิพย์” ได้แก่ความรู้จักรธรรมหรือความจริงตามกฎไตรลักษณ์ ซึ่งมีอนิจจังเป็นข้อเด่น จึงจะปลุกให้ตนเอง “ตื่น” จากความหลงผิด สามารถยกระดับจิตวิญญาณ รวมทั้งสร้างความหมายและคุณค่าไว้ก้านัลโลกและจักรวาล แทนที่จะใช้ชีวิตอย่างหมดเปลืองและพราหมณ์คุณธรรม

ความตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติ ซึ่งกระตุ้นการแสวงหาจักรธรรม อันเป็นแก่นสารแห่งชีวิต ยังปรากฏในผลงานของ จ่าง แซ่ตั้ง กวีที่มีชื่อเสียงในระยะเวลาเดียวกับอังคาร จ่างแสดงความสำนึกในบทบาทของกวีและเชื่อมั่นว่า คุณค่าทางปัญญาของงานวรรณศิลป์ ซึ่งสร้างขึ้นด้วยคุณสมบัติของผู้เฝ้ามองธรรมชาติ จะส่งผลต่อผู้รับจากที่ “ไม่รู้” ให้กลายเป็น “รู้” เพื่อนำตนไปสู่ทางรอด พื้นฐาน

ความคิดในปรัชญาเต๋าที่ชี้ให้ละวาง ตัดความยึดติดและดำเนินชีวิตกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติคือที่มาของทัศนะว่า มนุษย์จะเข้าถึงความจริงได้ด้วยการมีและรักษา “ลูกตา” หรือปัญญาไม่ให้แตกแยก เพื่อเปิดการรับรู้และ “เดินตาม” การนำทางของธรรมชาติ ขณะที่สามารถผดุงรักษาธาตุเดิมแท้ของชีวิตคือความดีงามไว้ได้

การที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ ซึ่งมีธาตุแห่งคุณธรรมอันยิ่งใหญ่ ที่บุคคลพึงเรียนรู้ปฏิบัติ เพื่อสร้างสรรค์ความหมายและคุณค่าแก่ชีวิต จ่างจึงเชิดชูธรรมชาติอย่างสูงในฐานะแม่ หากประจักษ์ว่าแม่มันก็ยังเอาชีวิตไม่รอด มนุษย์ผู้เป็นลูกย่อมรู้ว่าไม่มีสิทธิ์ครอบครองหรือทำลายธรรมชาติ โดยเฉพาะเมื่อตระหนักผู้รู้จักรธรรมที่ธรรมชาติสื่อให้เห็นถึงความไม่มีตัวตน “ตั้งอยู่ ตับไปเป็นธรรมดา” ก็ยังต้องพ้นจากความประมาทหลับไหลและใช้เวลาอันจำกัดของชีวิตมุ่งไปตามครรลองธรรม ซึ่งเป็นหนทางแห่งความดีงาม เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและโลกอย่างกว้างขวางที่สำคัญจ่างเน้นว่า อิสราภาพแห่งจิตวิญญาณของชีวิตผู้เข้าถึงธรรม จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อปล่อยวางและว่างจากความยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง การดำรงตนอยู่ในโลกและความเข้าใจเหนือโลก จึงอาจจะเป็นสิ่งเดียวกัน

การนำเสนอปริศนาธรรมในธรรมชาติพบในกวีนิพนธ์ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ผู้สร้างงานอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 โดยตั้งต้นที่แรงบันดาลใจจากสวนโมกขพลาราม กวีผู้นี้อาศัยปรัชญาพุทธ เต๋า และเซน ซึ่งเน้นความว่างหรือการปล่อยวางจากอดีตตาเป็นฐานคิดของการสื่อสารว่า มนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงเมื่ออยู่ใกล้ชิดและเพ่งพินิจธรรมชาติด้วยปัญญา จนรู้เท่าทันความเป็นไปของสรรพสิ่ง ในกวีมีบทบาทนำเสนอจักรธรรมอันดำรงอยู่แล้วให้มีชีวิตขึ้นในจิตใจของผู้รับ เนาวรัตน์แสดงทัศนะพ้องกันกับอังคารและจ่างว่า การตื่นจากความไม่รู้หรือความมืดบอด เป็นหนทางไปสู่ความหลุดพ้นจากพันธนาการที่ผูกมัดชีวิต เขาจึงสั่งให้บุคคล “ตื่นขึ้นจากหลับ” และ “อ่าน” สารจากธรรมชาติ ซึ่งบอกความไม่เที่ยงอันปรากฏอยู่ตามธรรมดา แต่มนุษย์กลับมองไม่เห็น เนาวรัตน์เน้นว่า การมองทะลุ

มายาจน “เห็น” ความจริงด้วย จิตว่าง เป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณ เพื่อแสวงหาคคุณค่าและความหมายที่แท้ ทั้งยังหวังว่าในท่ามกลางความเป็นชั่วคราวของชีวิต มนุษย์ผู้มีธาตุรู้จะรับฟังเสียงเตือนและคำปราชญ์จากธรรมชาติ แล้วเร่งสร้างสรรค์ความดีงามด้วยการงานแต่ผู้อื่นและโลก

ความคิดที่ว่าทางรอดของเราอยู่ที่การเข้าใจความจริงและการอ่านสารของธรรมชาติให้ออก เป็นโลกทัศน์อันโดดเด่นในผลงานของกวีอีกคนหนึ่งคือ พงนา จันทรสันติ ซึ่งสร้างงานควบคู่ไปกับการเดินทางทางจิตวิญญาณ เพื่อแสวงหาค่าความจริงและชักนำให้ผู้รับร่วม “ค้นหาสิ่งสูงแห่งชีวิต” พงนาเห็นเช่นเดียวกับเนาวรัตน์ว่า ธรรมชาติสื่อสารอยู่ตลอดเวลา แต่จิตอันกอปรด้วยมายาของมนุษย์ กลับปิดกั้นสัจธรรมจากธรรมชาติ ความว่างแห่งจิตและวิถีชีวิตที่กลมกลืนสอดคล้องตามครรลองธรรม จึงเป็นปัจจัยของการเข้าถึงความจริง พงนาแสดงทัศนะอันหล่อหลอมจากปรัชญาเต๋าและเซนว่า “การมองเห็น” ด้วย “ธรรมจักษุ” หรือการหยั่งเห็นด้วย “ปรีชาญาณ” อันเป็นปัญญาในจิตมิใช่สมอง ช่วยให้สามารถอ่านสารในธรรมชาติได้อย่างแจ่มแจ้ง กระทั่งเข้าใจลึกซึ้งหรือทริพท์ทางนามธรรม อันต่างจากโลกีย์ทริพท์ โดยเฉพาะหลักอนิจจัง ซึ่งเราให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงแห่งชีวิต ในโลกทัศน์ของพงนา ความเปลี่ยนแปลงตามวิถีธรรมชาติมีแง่มุม ที่เผยความจริงให้ได้ครุ่นคิดและค้นหาความหมาย เขาย้ำเรื่องความตายมากเป็นพิเศษว่า เป็นส่วนหนึ่งของวัฏจักรชีวิตที่ไม่น่าพรันพรึง เพราะหมายถึง การกลับคืนสู่ธรรมชาติเพื่อรวมเป็นหนึ่งเดียว ความเข้าใจว่าโลกเป็นที่พำนักชั่วคราว ซึ่งไม่อาจครอบครองเป็นเจ้าของได้ กระตุ้นให้บุคคลปล่อยวางและคลายความยึดมั่น แม้แต่จากบุญกุศลหรือสมบัติแห่งโลกภายใน จนสามารถปลดเปลื้องจิตวิญญาณให้เป็นอิสระ

กล่าวได้ว่า ในช่วงต้นที่บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงจากประเทศเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม และประสบวิกฤตรุนแรงขึ้นตามลำดับ กวีซึ่งรับบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด ได้ค้นหาทางออก โดยชี้ความสำคัญของการเรียนรู้ธรรมะหรือความจริงจากธรรมชาติ ทั้งอังคาร กัลยาณพงศ์ จ่าง

แช่ตั้ง, เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และพงนา จันทรสันติ ต่างแสดงทัศนะร่วมกันว่า ความประจักษ์ถึงคุณค่าของธรรมชาติและความรู้ ซึ่งบูรณาการขึ้นด้วยปัญญาหรือดวงตาเห็นธรรม อาจปลุกสำนึกให้บุคคลหันมาทะนุถนอมรักษาโลกธรรมชาติแทนที่จะทำลาย ขณะเดียวกันสัจธรรมจากธรรมชาติก็อาจสร้างความงอกงามและยกระดับจิตวิญญาณ ให้ตระหนักถึงคุณค่าและความหมายที่แท้แห่งชีวิตอันจะเป็นหนทางนำไปสู่การแก่วิกฤตได้อย่างลุ่มลึกรอบด้าน

1.2 ความผูกพันกับธรรมชาติในชีวิตชนบท

ในระยะตั้งแต่หลังสงครามเย็นจนถึงสมัยที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ สังคมไทยยังต้องเผชิญกับความผันผวนทางคุณค่า เมื่อระบบเศรษฐกิจเร่งเข้าผลัดดันไปสู่ทุนนิยมและบริโภคนิยม จนกระทั่งวัฒนธรรมอุตสาหกรรมคุกคามเบียดขับวัฒนธรรมชาวนา ปฏิกริยาต่อต้านความเปลี่ยนแปลงนี้ปรากฏควบคู่กับรากฐานทางอารมณ คือ ความผูกพันกับธรรมชาติในวิถีเกษตรกรรม โดยเฉพาะในบทกวีนิพนธ์ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม, ศักดิ์สิริ มีสมสืบ, แร่คำประโดยคำ และเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ซึ่งเป็นผลงานที่มีความโดดเด่นในช่วงทศวรรษ 2530 ถึงทศวรรษ 2540

ด้วยความเชื่อมั่นในพลังกวีนิพนธ์ ซึ่งเห็นได้ว่าได้รับแรงบันดาลใจจากอังคาร กัลยาณพงศ์ เป็นต้น ไพวรินทร์ ขาวงาม ได้เข้าแบกรับภารกิจกับความดีงามของชีวิตและยุคสมัย ด้วยการสื่อสาร “ขับขาน” เขาอุทิศเวลาค้นหาความหมายในประสบการณ์การพเนจรจากชนบทสู่เมืองท่ามกลางปัญหาความตระหนกทางวัฒนธรรม ภูมิหลังความเป็นลูกชาวนาผู้เติบโตมากับวัฒนธรรมชนบท ได้ย้ำความสำนึกในความรักแผ่นดินถิ่นเกิดและความสำนึกคุณค่าของธรรมชาติว่า เป็นหนึ่งเดียวกับคุณธรรมในระบบคิดที่ค้ำจุนสังคมมายาวนาน สำหรับไพวรินทร์ พลังชีวิตยามโดดเดี่ยวคือพลังเกื้อกูลจากธรรมชาติ ความรักแผ่นดินเป็นมรดกทางปัญญาที่สั่งสอนปลูกฝังผ่านบุพการี เป็นรากเหง้าภูมิปัญญาที่เน้นวิถีชีวิต “ง่าย งาม สงบ น้อม ถ่อม อภัย” แต่อ่านาจสมัยใหม่ก็ได้ทำลายวัฒนธรรมชาวนาจนพินาศ ซ้ำยังกวาดต้อนผู้คนในชนบท

ให้อพยพเข้าสู่เมือง เพื่อใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ที่ซึ่งภูมิปัญญาสำหรับการทำมาหากินแบบชาวบ้าน ไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง ไพรินทร์ทักท้วงว่า การมุ่งเน้น อุตสาหกรรมและยึดถือวาระระบบเศรษฐกิจทุนนิยม บริโภค นิยมตามวิถีเมือง เป็นปัจจัยของความก้าวหน้า เป็นสิ่งที่ ส่งผลให้คนตกตวงประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อความมั่งคั่ง โดยไม่ใส่ใจต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคยผดุงรักษาโลก เท่ากับทำลายคุณธรรมความดีงามไปด้วย แต่มนุษย์ก็ยัง หลงระเริงว่ามีชัยเหนือธรรมชาติโดยไม่จุกคิดถึงวาระ สุดท้ายที่อยู่ไม่ไกล

ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ กวีร่วมสมัยอีกผู้หนึ่งที่ประกาศ รับประทานหนัก ด้วยสำนึกในบทบาทหน้าที่บอกทางรอด ก็แสดงปฏิกิริยาต่อภาวะที่ชีวิตและยุคสมัยต้องเผชิญ ปัญหา โดยทักท้วงอย่างเดียวกับไพรินทร์ว่า การพัฒนา ประเทศตามระบบทุนนิยมกำลังมุ่งไปผิดทาง จนทำลาย สายสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างคนกับธรรมชาติ และ บ้านทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ภูมิหลังความเป็นคน ชนบท ซึ่งผูกพันกับวัฒนธรรมชานาทำให้ศักดิ์สิทธิ์ประจักษ์ ในคุณค่าของการดำรงชีวิตกลมกลืนกับธรรมชาติ เขาย้ำ มากกว่าฐานคิดในโลกทัศน์ชาวบ้าน ที่คนสัมพันธ์กับธรรมชาติ ในเชิงจริยธรรม เป็นที่มาของคติความเชื่อเรื่องผีผู้พิทักษ์ รักษาธรรมชาติ แต่เมื่อวัฒนธรรมทุนนิยมอุตสาหกรรม เข้าครอบงำ ระบบคุณค่าเก่าที่พิทักษ์โลกธรรมชาติ พร้อมกับ รักษาความละเอียดอ่อนในจิตใจคนก็ถูกทำลายไป การ กอบโกย จนถึงขั้นล้างผลาญธรรมชาติก็เกิดขึ้น ด้วย แรงเสริมของความตื่นตัวในอำนาจเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่นการใช้ยาฆ่าหญ้า ที่ฆ่าแมแต่เอื้ออภัยนา ซึ่งออก ดอกอ่อนโยนที่ปลายนานา สุนทรียรสจากศิลปะพื้นบ้าน เช่น “มนต์รักลูกทุ่ง” ก็คลายเสน่ห์ สังคมเกษตรกรรมซึ่งเคย เป็นรากฐานแห่งคุณธรรมก็ล่มสลาย ขณะที่ชานาเป็น หนี้สิน เพราะต้องใช้เงินลงทุนและหมดสิ้นความสุข ส่วน ปัญญาชนรุ่นใหม่ก็พากันละทิ้งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และล้มการศึกษาค้นหาความหมายของด้านในแห่งชีวิต

แรคำ ประโดยคำ ผู้ตระหนักในภารกิจกวีและ มุ่งสร้างผลงานอันเชื่อมั่นว่ามีความดีงาม ผাগไว้เป็น

“ขวัญยุค” เขียนบทสดุดีธรรมชาติว่า เป็นองค์ประกอบ สำคัญของสรรพชีวิตและมีเจตนารมณ์อุทิศให้เช่นเดียวกับ มารดา ธรรมชาติจึงเป็นทั้งต้นกำเนิดชีวิตและเป็นบ่อเกิด แห่งคุณธรรม เขาแฝงความคิดว่า ตัวแปรของปัญหาคือคน ซึ่งนอกจากมีชีวิตที่ก่อเกิดด้วยธาตุหลักคือ ดิน น้ำ ไฟ แล้ว ยังมีต้นหาหรือที่เขาเรียกว่า *คำอุษา* อันอาจจะ ส่งผลเป็นทั้งการสร้างสรรคและทำลาย เมื่อคำอุษา ถูกกระตุ้นให้เหิมเกริม จนแยกตัวออกจากระบบความ สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความวิปริตอาเพศก็เกิดขึ้น พื้นเพ ความเป็นคนชนบทซึ่งผูกพันกับเกษตรกรรม คือที่มา ของความสำนึกค่าแห่งความผาสุกของชีวิตและความ อุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ในความเมตตาของธรรมชาติ เขาส่งสารไม่ต่างกับไพรินทร์และศักดิ์สิทธิ์ว่า วัฒนธรรม ทุนนิยมที่เน้นการกระตุ้นความสะดวกสบาย เป็นตัวการ รุกรานจนสังคมชนบทไม่อาจตั้งอยู่ได้ โลกทัศน์โบราณซึ่ง หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณ จรรโลงความสมดุลของโลกธรรมชาติ ก็ถูกทำลาย ความน่าละอายจึงกลายเป็นความชอบธรรม

แม้จะเป็นกวีรุ่นใหม่ที่เริ่มสร้างงานในทศวรรษ 2530 แต่ เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ซึ่งปฏิเสธการศึกษาอย่าง เป็นทางการ ยังแสดงสำนึกในหน้าที่เชิงจริยธรรมของ กวีว่า เป็นผู้บำรุงเลี้ยงความดีงาม เขาโน้มน้าวให้เห็น ความสำคัญของการมองโลกภายในด้วยดวงตากวี ซึ่ง สร้างด้วยการเก็บรวบรวมผืนจากธรรมชาติ โดยเฉพาะ แม่น้ำ ปฏิกิริยาต่อความพลิกผันและความล่มสลายของ วัฒนธรรมชนบทจากประสบการณตรงที่ท่ามาหากิน กับแผ่นดิน สื่อสารความเจ็บปวดทุกข์ทรมาน เมื่ออำนาจ ทุนนิยมเข้ามาทำลายจังหวะชีวิตของชานา ซึ่งเท่ากับ ทำลายรากเหง้าที่ยังลึกในแผ่นดินมาช้านาน แล้วพราก ชีวิตผู้คนจากถิ่นเกิดเหมือนถอนรากถอนโคนมาเป็น คนงานในระบบอุตสาหกรรม อันหมายถึงทำลายศักดิ์ศรี และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ต้องมาเสว้าไศกขุ่นข้อง อยู่กับสิ่งที่ตนไม่อาจมีส่วนร่วมกำหนดได้ หนทางกวีก็อด มีทางเดียวคือเลือกวิถี *เถื่อน* ซึ่งที่แท้แล้วเป็น *วิถีไท* ได้แก่ การพึ่งพาตนเองและอยู่อย่างพอมีพอกิน นั่นคือต้องทวน กระแสโลก

ภูมิหลังการเติบโตมาจากรากเหง้าวัฒนธรรมชนบทซึ่งคนกับธรรมชาติผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง หล่อหลอมให้ไพโรรินทร์ ขาวงาม, ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ, แร่คำ ประโดยคำ และเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติที่ค้ำจุนชีวิตและธำรงคุณธรรม กวีทั้งสี่แสดงทัศนะสอดคล้องกันว่า การผลิตผลมาทอดทิ้งระบบคุณค่าเก่า กระทั่งทำลายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติในวัฒนธรรมเกษตรอันเป็นพื้นฐานความดีงาม เพราะความเขลาและความไม่พอเพียง นอกจากจะสร้างความวิบัติแก่โลกธรรมชาติอย่างร้ายแรงแล้ว ยังจุดรั้งจิตวิญญาณให้ตกต่ำด้วย

1.3 ปรัชญาจากธรรมชาติ

สังเกตได้ว่า กวีทั้งแปดคนพยายามสร้างคุณค่าเชิงจริยธรรมในระดับลึกแก่ผลงานของตน ดังเห็นได้จากการให้นิยามของบทกวีนิพนธ์ว่า มีค่าเทียบเท่ากับทางรอดแห่งชีวิตของมวลมนุษย์ อังคารจึงประกาศว่า “ยอมสละทอดทิ้ง ชีวิต” แล้วไพโรรินทร์คล้ายสืบต่อเจตนารมณ์ว่า “พลีชีวิตนี้เข้า ขับขาน กู๋ขาน” เพื่อ “ปลอบปลุกดวงใจสมัย” ส่วนจ่างก็เพียรวิงวอนให้มนุษย์รักษาดวงตาเอาไว้ ด้วยความเชื่อมั่นในปัญญาที่สร้างจากการเห็นธรรมถึงแม้พื้นฐานความคิดของกวีเหล่านี้ กล่าวได้ว่ามาจากศาสนา แต่ก็ก่อรูปจากการเลือกคัด ด้วยการพินิจพิจารณาในบริบทการใช้ชีวิตอย่างเป็นตัวของตัวเอง พร้อม ๆ กับเก็บรับภูมิปัญญาที่สังคมสั่งสมไว้ เมื่อประกอบกับความสำนึกในการกิจของกวี ทั้งในฐานะมนุษย์ผู้หนึ่งและในฐานะผู้พยายามบอกกล่าวแก่สังคม ดังที่พจนานกล่าวไว้ว่า กวีคือผู้บอกความจริง คนเหล่านี้จึงพยายามใช้เวลาในชีวิตกับการค้นหาความหมายอย่างเอาจริงเอาจัง เพื่อยืนยันว่ามีความสำนึกในบุญคุณของโลก ซึ่งเป็นมารดาแห่งชีวิต

ยิ่งสังคมเปลี่ยนผันไปสู่ภาวะวิกฤตมากเท่าใด กวีเหล่านี้ก็ยิ่งได้รับแรงกระตุ้นให้พยายามคิดเพียรเรียนรู้ท่ามกลางการใช้ชีวิตอย่างอดทนต่อความเปลี่ยนแปลง แม้จะเจ็บปวด เช่นในกรณีของไพโรรินทร์และเรวัตร์ แม้แต่อังคาร ก็ยังใช้อารมณ์โคกเป็นอุปกรณ์แสดงคุณค่าของการค้นหาสัจธรรม เมื่อมั่นใจว่า การกอบกู้จิตวิญญาณในยุคควัตถุนิยมเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน โดยต้องปลูกให้

มนุษย์ตระหนักถึงความจำกัดของชีวิตภายใต้เงื่อนไขเวลาและรู้จักแยกแยะคุณค่าที่แท้อกจากความลวง กวีทั้งแปดเห็นพ้องกันว่า การรับสารจากธรรมชาติด้วยแววตาหรือดวงตา เป็นหนทางเข้าสู่ธรรมะหรือความจริงคือการค้นพบคุณค่าและความหมายแห่งความเป็นมนุษย์ที่พึงไปให้ถึง ปรัชญาจากธรรมชาติในทัศนะที่สอดคล้องกันของกวีเหล่านี้ คือความจริงในไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ เมื่อไม่อาจผูกมัดยึดครองได้อย่างถาวร คุณธรรมของธรรมชาติ ซึ่งเป็นผู้ให้ ผู้เกื้อกูล จึงให้แบบอย่างของการกระทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ โดยไม่หวั่นต่อความเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงและภาวะสมมุติชั่วคราว

ในการประจักษ์ว่าต้นตอของวิกฤตคือมนุษย์ (แร่คำ ประโดยคำ, 2535, 18) แม้ว่ามนุษย์มีธาตุแห่งความดีงามอยู่ในตัว ในฐานะส่วนหนึ่งของธรรมชาติ แต่ก็ถูกความไม่รู้ดับบังและยิ่งห่างไกลจากความรู้ไปทุกที เมื่อจังหวะชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติถูกทำลาย (เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์, 2549, 33-34) ความหวังจะรอดก็อยู่ที่ศักยภาพและความไม่ย่อท้อต่อการกระทำหน้าที่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของโลก ด้วยการพัฒนาปัญญาต่อสู้กับความเขลา และสร้างสมซึ่งการเรียนรู้ขณะเจริญวัย โดยเฉพาะความรู้สัจธรรมจากธรรมชาติ การประจักษ์ถึงความแปรผัน ย่อมเป็นจุดตั้งต้นของการแสวงหาแก่นสารแห่งชีวิต “ในเวลาอันจำกัด มนุษย์จึงต้องรู้เท่าทัน “เล่ห์เวลา” (แร่คำ ประโดยคำ, 2546, 12-13; ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ, 2549) และเร่งสร้างคุณค่าแท้แทนที่จะ “ผูก” ชีวิตไว้กับมายา แล้วปล่อยให้ล่องไปอย่างสูญเปล่า

ในทัศนะของ เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ ธรรมชาติคือแม่ผู้สร้างชีวิตและให้ปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ “ให้กำเนิดดวงตาแห่งกวี” หรือการมองเห็น “โลกด้านใน [อย่าง] ดิ่งลึก” เขาให้คุณค่ากับ “ด้านใน” แห่งชีวิต พร้อมทั้งเน้นให้บุคคลทบทวนตรวจสอบตน โดยใคร่ครวญความจริงที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ บำรุงเลี้ยงจิตใจอย่างที่ปลูกต้นไม้ให้เกิดผลเป็นความงาม ที่ลัดทอนด้านอุปลักษณ์ ขณะพากเพียรค้นหาความจริงในการดำรงอยู่ และย้ำว่าหน้าที่สำคัญของมนุษย์คือต้อง “เติม” คุณค่าและสร้างความหมาย

แก่ชีวิต ในระหว่างเวลาอันสั้นก่อนลาโลกไป ด้วยการเปิดดวงตา เพื่อเรียนรู้ พัฒนาจิตวิญญาณ กระทั่งสามารถสลัดความยึดติดในตัวตน จนพบกับความว่างและเข้าใจความเป็นพุทธะ ส่วนศักดิ์สิทธิ์ก็ยืนยันว่า ชีวิตชนบทซึ่งใกล้ชิดกับธรรมชาติ เอื้อให้เราศึกษาเรียนรู้ต้นแบบแห่งกวีนิพนธ์คือธรรมชาติ จึงไม่ควรละทิ้ง “บ้านนอก” ตามที่เรียกกันอย่างตลกโดยเห็นว่าด้อยความเจริญ ไปสู่ “เมือง” ที่แท้แล้วถ้าจะหนีจากบ้านนอกควรไปสู่ “บ้านใน” คือการค้นหาคำรักและความดีงามในจิตใจของตนเอง

ท่ามกลางการเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงอันรุนแรงของยุคสมัย ที่โลกธรรมชาติ โลกวัฒนธรรม และจิตวิญญาณมนุษย์ กำลังประสบความเสื่อมโทรม กวีซึ่งพัฒนาตนจากกระบวนการศึกษาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (โดยเฉพาะการเก็บรับประสบการณ์จากการอ่าน ประกอบกับฐานคิดทางพุทธธรรม) ได้รับบทบาทเป็นผู้ปลุกความตื่นตัวทางปัญญา และมุ่งมั่นสร้างสรรค์ผลงานอย่างสวนกระแสต่อเนื่องมาหลายทศวรรษมี อังคาร กัลยาณพงศ์ และจาง แซ่ตั้ง กุญแจทางมาก่อน ตามด้วย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พงณา จันทรสันติ ไพโรจน์ ฆางาม ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ แรค่า ประโยคคำ จนถึง เรวดีร์ พันธุ์พัฒนา กวีทั้งแปดแสดงทัศนะร่วมกันว่า หากเข้าถึงคุณค่าและความหมายที่แท้ของธรรมชาติ ตลอดจนประจักษ์ในความเป็นเอกภาพของมนุษย์กับธรรมชาติ การทำลายคุณธรรมความดีงามในจิตวิญญาณไปจนถึงการล้างผลาญโลกธรรมชาติย่อมไม่เกิดขึ้น แม้อำนาจวัฒนธรรมสมัยใหม่จะเข้ายวนเพียงใดก็ตาม ทางรอดจากวิกฤตจึงอยู่ที่การกอบกู้หรือปรับเปลี่ยนระบบคิดและยกระดับคุณสมบัติมนุษย์ กวีเชื่อมั่นในจิตสำนึกและศรัทธาต่อศักยภาพของปัจเจกว่า อาจสร้างคุณค่าและความหมายในเวลาอันจำกัดของชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยตื่นจากความลุ่มหลง เปิดดวงตาคือปัญญาเรียนรู้สังขารจากธรรมชาติ ซึ่งไม่เพียงแต่ให้ทางออกจากปัญหาเฉพาะหน้าของยุค หรือนำชีวิตและสังคมหลีกรอดหายนะเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าต่อทางรอดของจิตวิญญาณ เชื่อมโยงไปสู่การขบคิดถึงปัญหาสำคัญ

ของมนุษย์ในระดับอภิปรัชญา ซึ่งไม่ขึ้นกับกาละ นั่นคือการไปพ้นจากโลกหรือมุ่งสู่โลกุตระ อันเป็นเป้าหมายที่แท้แห่งชีวิตด้วย

2. พลังทางสุนทรียะ

งานสร้างสรรค์ทางวรรณศิลป์ในขอบเขตของการวิจัยนี้แม้กวีจะมุ่งแสดงโลกทัศน์เชิงปรัชญาอันลุ่มลึก แต่ก็มิได้ละเลยการสร้างความประทับใจ ด้วยวิธีการแห่งศิลปะ โดยอาศัยพลังการสื่อสารอันประกอบด้วยอารมณ์ความรู้สึกที่กระทบใจผู้รับ โน้มนำให้คิด และเปิดรับประสบการณ์ ซึ่งอาจสวนกระแสของสังคม ดังจะอภิปรายต่อไป

2.1 ความประณีตของการจัดองค์ประกอบ

เห็นได้ว่าการสร้างผลงานวรรณศิลป์ในลีลาที่เป็นอัตลักษณ์ของกวีแต่ละคน มีความประณีตในการจัดองค์ประกอบของเสียง และความหมายของคำและข้อความ ทั้งงานร้อยกรองกวีนิพนธ์ที่ปรับจากชนบท โดยเน้นความเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์เรื่องจำนวนคำ ดังที่เห็นจากงานของ อังคาร กัลยาณพงศ์ กวีนิพนธ์ร้อยกรองตามชนบท เช่นงานของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และแรค่า ประโยคคำ ตลอดจนบทกวีไร้สัมผัสของจาง แซ่ตั้ง และบทบันทึกร้อยแก้วของพงณา จันทรสันติ ในที่นี้จะยกตัวอย่างบทกวีนิพนธ์ วารีดุริยางค์ ของเนาวรัตน์ (2543, 11-16) ซึ่งกระตุ้นสัมผัสของผู้รับด้วยการคัดสรรถ้อยคำพรรณนาภาพ เสียง และกลิ่นจากธรรมชาติ เช่นภาพอันงามของดอกหางนกยูง “ระย้าเรียคลอเคลียน้ำ” และภาพ “เพชรน้ำค้าง” ส่งประกายแวววามให้ความรู้สึกสดชื่นฉ่ำเย็น มีเสียงขับกล่อมของลำไผ่ที่เสียดสีกันเป็นบทเพลง เสียงนกร้อง เสียงน้ำไหล และเสียง “มโหรีจากราวป่า” คือเสียงฝักต้อยตึงแตก เสียงจักจั่น เสียงลมและเสียงใบไม้ไหว ท่ามกลางบรรยากาศอันหอมอบอวลด้วยกลิ่นดอกไม้ เชื่อมร้อยกลมกลืนกับแนวคิดหลักที่มุ่งปลอบประโลมเรียกขวัญด้วยความอ่อนโยน และสื่อสารเชิงปรัชญาว่า การมาอยู่ในโลกธรรมชาติที่สงบงามก็เพื่อดับการปรุงแต่งจิต กวีเลือกใช้ปฏิทรรศน์ (paradox) คือ “เสียงน้ำซึ่งกระซิบสาดปราศจากเสียง” และ “จักรวาล

วุ่นวายไร้สำเนียง” ยั่วให้ตีความว่า สายน้ำที่ “กระซิบสาต” มีเสียงซึ่ง “ปราศจากเสียง” แม้ “จักรวาล” กว้างใหญ่ จะ “วุ่นวาย” เพียงใด ก็ไร้สรรพสำเนียงและไม่อาจรบกวนสภาวะแห่งจิตที่สงบราบรื่นได้

บทบันทึกใน **หอมกลิ่นไพรพฤษภ** พจนานุกรมสันติ (2536, 64) ก็เน้นเสียงลมหายใจของธรรมชาติ อาทิ ไบหญ้า กรวดทราย ทรายไคร้ หนอน แผลง เสียงร่วนหล่น และเสียงแตกยอดของใบไม้โดยชี้ว่า เป็นเสียงแห่ง “ความเปลี่ยนแปลง ความเกิด และความตาย” แม้จะแผ่วเบา แต่มนุษย์อาจสัมผัสรับรู้ได้หากจิตนิ่งสงบ และบทกวีใน **เมืองดาว** (2541, 77) เขาเลือกสรรคำใช้ในลักษณะที่สร้างความขัดกันขององค์ประกอบ คือการ “ไต่ยีนเสียงของกลิ่นหอม” และ “ไต่กลิ่นของสีสน” แผงนัยให้ผู้รับตีความอย่างเพ่งพิณี เพื่อย้ำว่า ความละเอียดประณีตของจิตที่สงบอาจเปิดประสบการณ์การรับรู้ในระดับพิเศษจนเรียกได้ว่ามี “ธรรมจักขุ” หรือ “หยั่งเห็นด้วยปรีชาญาณ”

นอกจากนี้ ในบท “ใต้ดวงตะวัน” เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ (2549, 12-13) ยังสื่อสารเชิงปรัชญาอย่างทรงพลังด้วยการพรรณนาภาพ กลิ่น และเสียง กระตุ้นให้ผู้รับขบคิดและร่วมรู้สึก สอดรับกับแนวคิดหลักที่มุ่งแสดงให้เห็นถึงเวลาอันสั้นของชีวิต ดังเช่น แสงทองของยามเช้า ภาพผู้เฒ่าผู้แก่รับขวัญเด็กเกิดใหม่ “มือเหยียนกุ่มถือมือน้อย” แสดงความขัดกันระหว่างชีวิตที่ผ่านประสบการณ์ของผู้ชราและความไร้เดียงสาของเด็กแรกเกิด ภาพหมวกงอบ “แยมบานในลานนา” คำกริยา **แยมบาน** ที่กวีเลือกใช้ได้อย่างสร้างสรรค์เทียบเคียงกับดอกไม้ ตีความได้ว่าการลงแรงปลูกข้าวของชาวนาคือการสร้างความงามมอบแก่โลก นอกจากภาพแล้ว เรวัตร์ยังพรรณนาถึงแสงแดดอุ่นกับร่มเงาไม้ และกลิ่น อาทิ “กรุ่นหมื่นกลิ่นไพลหอมไฟกา” ในบ้านที่มีเด็กแรกคลอด เชื่อมโยงกับความสุขของการต้อนรับสมาชิกใหม่ ขณะที่ “ในเรือนเอียนกรุ่นสนุนไพร” บ่งบอกความทุกข์เพราะความเจ็บป่วย ส่วนกลิ่นดอกไม้ยามเช้าและกลิ่นหอมของท้องทุ่ง ก็บ่งชี้ความสุขอย่างเรียบง่ายของชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติ สังเกตได้ว่า

เรวัตร์เน้นการพรรณนาถึงเสียงตลอดบทประพันธ์ เช่น เสียงทาร์กริ่ง เสียงไถ่ถามอาการเจ็บไข้ เสียงเพลงเกี่ยวสาว เสียงปีพาทย์จากงานศพ และเสียงย่ำระฆังจากวัด การเน้นเสียงในวิถีชีวิตประจำวัน นี้ก็เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ความคิดสำคัญว่า เสียงที่มีพลังอำนาจที่สุดก็คือ “เพลงพลบ” หรือช่วงทำนองแห่งกาลเวลา ในธรรมชาติ ซึ่งดำเนินเรื่อยไป การเข้าถึงสัจธรรมว่า ชีวิตเป็นเพียงชั่วคราวและมีเวลาจำกัด ย่อมกระตุ้นให้บุคคลฉุกคิดและเร่งสร้างคุณค่าแท้แก่ชีวิต

ในบท “ช้อนกุ้ง” ศักดิ์สิริ มีสมสืบ (2547, 65-67) บรรจงเลือกเฟ้นองค์ประกอบเสียง และความหมายของคำ ผสานกับคุณสมบัติความเป็นจิตรกรกวี ที่มีผัสสะประณีต แสดงให้เห็นภาพอันวิจิตรตระการตาของกุ้งฝอยขณะกำลัง “เคลื่อนฝูงฟองฟ้อนย่อนน้ำ” กอปรด้วยแสงสีที่ “พรางพรายประกายทอง” เป็น “ขบวนเพชรรุ่ง” สอดรับกับความคิดหลักของบทกวีที่ชี้ว่า ความงามบริสุทธิ์ของธรรมชาติ มีอำนาจกระตุ้นความงดงามภายในจิตใจ คน จนทำลายการมุ่งครอบครอง เห็นได้จากองค์ประกอบที่ขัดกันระหว่างความว่างเปล่าของเครื่องมือนำกั้นกับความอึดเอมที่ประทับอยู่กับใจ ส่วนบทประพันธ์อีกบทหนึ่งใน **ตุ๊กตารอยทราย** ซึ่งแสดงความคิดเชิงปรัชญาโดยกล่าวถึงการเจริญอานาปานัสสติ “ใต้หมู่ใบไม้” ศักดิ์สิริ (2536, 96) ก็ใช้การซ้ำคำกริยา “หายไป” และ “หายไป” เพื่อกระตุ้นการเพ่งพิจารณา ผสานกับความคิดสำคัญ ที่มุ่งโน้มน้าวให้บุคคลยกระดับจิตวิญญาณ จนปล่อยวางจากความยึดมั่น รวมเป็นหนึ่งเดียวกับธรรม ได้อย่างกลมกลืน ในบท “กู่จะบาน” ไพวรินทร์ ขาวงาม (2545, 146-147) ก็เลือกสื่อสารด้วยน้ำเสียงดุจดัง โดยให้ดอกบัวใช้สรรพนามแทนตนว่า “กู” บ่งชี้ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาจิตวิญญาณเพื่อเบ่งบาน ไปพ้นจากศัตรูคือกิเลสตัณหา ซึ่งจ้องจะทำลายบั่นทอนคุณค่าของความเป็นคน และหากพ่ายแพ้ก็จะสูญสภาพไป ดังปรากฏในคำยืนยันซ้ำๆ ว่า “กู่จะบาน ! กู่จะบาน ! กู่จะบาน ! กู่จะบาน ! หา แยมแยมไม่ว่า เตาตะกอละหลายตัว พวกมันกำลังจ้องกู่อยู่อย่างกระหาย !”

ส่วนงานกวีนิพนธ์ของแรคำ ประโดยคำ (2535, 56-58) ก็เน้นที่การเลือกเฟ้นศัพท์ เพื่อต้านความคุ้นเคยและเราให้ผู้รับครุ่นคิดก่อนนำเข้าสู่บทประพันธ์ ดังเห็นได้จากข้อบท เช่น บท “ประสพภาพ” เขาจงใจใช้คำพ้องเสียงแทน “ประสพการณ์” คำว่า “ภาพ” หรือความมืดดำ สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่ต้นไม้เล็ก ๆ พบเห็นการทำลายล้าง พงศ์พันธุ์ต่อหน้า ซึ่งกล่าวได้ว่าย่อมเป็นภาวะที่เลวร้ายมืดดำสำหรับชีวิต กวีจึงเลือกใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ให้เป็น ผู้เล่าเรื่อง นับเป็นกลวิธีที่แยบยลในการสื่อความรู้สึกนึกคิดของตนไม่รุนแรงอย่างที่ประสพความพินาศของบุพการี และญาติมิตร การใช้คำยืมจากภาษาเขมรว่า “อัญชยม” ซึ่งเป็นคำที่มีศักดิ์สูง ก็น่าจะบ่งบอกความเก่าแก่ของผืนป่าที่ดำรงอยู่มายาวนาน และมีความศักดิ์สิทธิ์ในระบบคิดของโลกทัศน์เก่า แต่ในโลกยุคใหม่ ผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ และความเชื่อที่รักษาธรรมชาติกลับไม่อาจคงอยู่อีกต่อไป

กล่าวได้ว่า การจัดองค์ประกอบของเสียง และความหมายของคำและข้อความอย่างประณีตในบทกวีนิพนธ์ ดังตัวอย่างข้างต้น แสดงความตั้งใจของกวีที่จะสื่อสารไปยังผู้รับให้สัมฤทธิ์ผล ด้วยวิธีการทางวรรณศิลป์ โดยคำนึงถึงแนวคิดหลักของบทประพันธ์เป็นสำคัญ

2.2 การแสดงความสัมพันธ์ของกวีกับ ผู้รับสาร

ในฐานะที่กวีนิพนธ์มีบทบาทเชื่อมความสัมพันธ์ทางใจระหว่างมนุษย์ คือผู้สร้างกับผู้รับ กวีก็ได้อาศัยช่องทางนี้ นำเสนอความคิดและอารมณ์ที่ผ่านการคัดสรร กลั่นกรองแล้วว่ามีคุณค่าต่อชีวิตและยุคสมัย ดังปรากฏโดดเด่นใน 3 ลักษณะคือ การบอกเล่า การใช้คำสั่ง และการตั้งคำถาม

2.2.1 การบอกเล่า

ความสำนึกในการกิจกวีซึ่งมีบทบาทเป็น ผู้บอก น่าจะเป็นพื้นฐานให้กวีเพียรส่งสารที่เล็งเห็นว่ามีคุณค่าควรแก่การรับรู้ เช่น ในบท “ลูกแม่” จ่าง แซ่ตั้ง (2515, 10) บอกกล่าวด้วยน้ำเสียงอ่อนโยน แผ่ความห่วงใยและปรารถนาดีของแม่ที่มีต่อลูก เสนอความคิดซึ่งมุ่งสร้างความตระหนักให้บุคคลเร่งปฏิบัติภารกิจอันเป็น

ประโยชน์ในเงื่อนไขเวลาจำกัดของชีวิต ดังคำเตือนอย่างให้ข้อมูลข่าวสาร แล้วใช้ประโยคสั่งห้ามต่อท้ายว่า “การทำงานของวันนี้ยังมีอีกมากมายต้องทำ กลางวันก็หมดเร็ว เสียด้วย ลูกแม่ กลางวันของลูกเต็มไปด้วยชีวิตของลูกเอง อย่าให้มันหมดไปโดยเปล่าประโยชน์”

พจนาน จันทรสันติ (2546, 30) ก็พรับออกในงานของตนอย่างต่อเนื่อง ให้ประจักษ์ถึงความเป็นชั่วคราวของชีวิต ซึ่งท้ายที่สุดก็ต้องคืนทุกอย่างกลับสู่ธรรมชาติ เขาสื่อสารโดยตรงด้วยการใช้สรรพนามแทนผู้รับว่า “คุณ” เสมือนชวนให้เราร่วมวงสนทนา ดังใน **เราคือธรรมชาติ** พจนานี้ให้มองชีวิต ความเสื่อมสลายและความตายในแง่มุมที่งดงามว่า เป็น “ของประทานจากธรรมชาติ” และมี “ความมหัศจรรย์อันน่าตื่นตะลึง” เขาย้ำว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นของขวัญ และเป็นของขวัญชิ้นสำคัญ ซึ่ง [ธรรมชาติ] น้อมก้านัลแต่คุณในโลกนี้ เพื่อที่จะครุ่นคิด ตรិตรึก เพื่อค้นหาความหมายและชื่นชมพิศวง” ทศนะเชิงปรัชญาอันลุ่มลึกของผู้สร้างที่บอกกล่าวอย่างหวังดี น่าจะเปิดมุมมองของผู้รับให้กว้างขวางและกระตุ้นการเพ่งพินิจสารอย่างลึกซึ้ง

แรคำ ประโดยคำเป็นกวีอีกผู้หนึ่งที่น่าผู้รับไปสำรวจตนและแสวงหาแก่นสารของชีวิต ด้วยการบรรยายปรากฏการณ์บนท้องฟ้าเวลาที่กว่ามีปริศนาให้ขบคิดตีความ แต่น่าฉงนที่เรากลับมองข้ามหรือไม่เคยนึกคิดในบท “ดาวบนตาล” (2538, 75-78) กวีมองผืนฟ้ามืดดำยามราตรีกับแสงดาว ซึ่งเปล่งประกายต่อผู้จนเป็นฝ่ายมีชัย แล้วบอกกล่าวแก่ผู้รับโดยเทียบเคียงให้เห็นว่ามนุษย์ก็มีหน้าที่ต้อง “พลีใจ” พินฝ่าความทุกข์ หากสามารถเอาชนะได้ชีวิตย่อมมีคุณค่า ไม่ต่างกับดวงดาวซึ่งทำหน้าที่ฝ่าความมืดด้วย “ใจแกร่งกร้าว” จนส่องแสงสว่าง แม้ในช่วงเวลาอันสั้นเพียงชั่วคืน การ “ดูดาว” ส่งผลต่อเนื่องให้กวีคิดและชวนให้ผู้รับตั้งคำถามกับตนเองว่า “ดาวเราลอยสถิตอยู่ที่ไหน เจียนดับดับแล้วหรือแหววไว **มีค่าอย่างไรหรือไม่มี**” เพื่อเราให้พินิจถึงเวลาและคุณค่าของโลกต่อจักรวาล ตลอดจนห้วงเอกภพไพศาล อีกทั้งเร่งให้บุคคลตรวจสอบตนว่า ได้สร้างคุณค่าต่อโลกและ

ชีวิตแล้วเพียงใด ก่อนจากไปเช่นเดียวกับดวงดาว ที่ย่อมตก
อยู่ในกฎแห่งอนิจจังเป็นธรรมดา

ในบท “ไปไม้” เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ (2549, 100-101) ก็ได้ใคร่ครวญถึงความจริงที่ปรากฏอย่างเปิดเผย
ในธรรมชาติ โดยเฉพาะความไม่จริงของสรรพสิ่ง แล้ว
บอกเล่าสู่กันฟัง แม้ในกรณีที่ดูประหนึ่งเป็นเรื่องส่วนตัว
ตั้งขึ้นต้นบทประพันธ์ว่า “บทกวีนี้ต่างพินัยกรรม” จึง
นำเสนอใจว่าสิ่งที่กวีครุ่นคิดมีคุณค่าควรแก่การบอกกล่าว
เรวัตร์แทนตนว่า “ฉัน” และระบุนะจะคืนทรัพย์ที่เคย
ครอบครองกลับคืนให้ธรรมชาติ ด้วยประจักษ์ว่าล้วน
แปรผันไปสู่ความเสื่อมสลาย เขาปล่อยวางกระทั่งชีวิต
และวอนว่า “ขอฉันนอนหลับฝันได้ล้นทมม ฝันฉันจมดินนุ่ม
ที่ลุ่มหลง ฟังเพลงจากรากหญ้าของป่าดง ให้ดินส่งไส้เดือน
มาทำดิน” การตั้งความปรารถนาเช่นนี้ แสดงค่าของความ
รื่นรมย์เมื่อคืนสู่ธรรมชาติและรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน
ความเปลี่ยนแปลงอันเป็นธรรมดาของชีวิตนี้เองที่เป็น
สาระสำคัญซึ่งกวีมุ่งสื่อให้ผู้รับร่วมคิดตาม

2.2.2 การใช้คำสั่ง

กลวิธีอีกประการหนึ่งที่กวีเลือกใช้เพื่อ
กระตุ้นและเร่งเร้าให้กระทำ ก็คือการออกคำสั่งในบท
“เวลาคือชีวิต” อังคาร กัลยาณพงศ์ (2534ข, 91) เน้นคุณค่า
และความหมายของการใช้เวลาในชีวิต โดยแสดงการ
เคลื่อนไหวของเวลาอย่างเป็นปฏิทรรศน์ (paradox) คือ
“เร่งมาช้าช้า” ยั่วให้ตีความว่า เวลาไม่คอยท่า ขณะที่
มนุษย์ดูคล้ายไม่สำนึก กวีจึงต้องปลุกเร้าด้วยการสั่งให้
“ฟื้นตื่น” จากความหลงผิด เพื่อสร้างงานอุทิศแด่โลกและ
ยกระดับคุณภาพแห่งจิตด้วยปัญญา กระทั่งพาชีวิตให้เป็น
อิสระจากอำนาจเวลา

ในฐานะผู้ชี้ทางรอด เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
(2543, 17-23) ก็เรียกร้องให้บุคคลฟังเสียงปรามจาก
ธรรมชาติ ที่สั่งห้ามให้มนุษย์ “หยุดสะสม...หยุดปรุงแต่ง”
แล้ว “เปิดประตู” แห่งชีวิตให้มีโอกาสรู้เห็นความจริง
ดังใน วารัตริยางค์ นอกจากนี้ กวียังขอให้ใช้ชีวิตเกือบ
ชีวิตอื่นเหมือนต้นไม้ และมีจิตวิญญาณอิสระ บริสุทธิ์ ฉ่ำ
เย็นเช่นเดียวกับสายน้ำ บทประพันธ์ใน เพลงขลุ่ยผิว

(2526, บทที่ 12) กวีผู้ประจักษ์ในองค์คุณแห่งความเป็น
พุทธะ คือสภาวะตื่นรู้ และเบิกบานด้วยธรรม ก็ใช้คำสั่งว่า
“จงตื่นขึ้นจากหลับ” เพื่อเรียนรู้ความจริงในธรรมชาติด้วย
ปัญญาจนพ้นจากความไม่รู้ ในอีกบทหนึ่งเนาวรัตน์ก็
กระตุ้นผู้รับด้วยการสั่งว่า “ฟังซิเสียงความเงียบ” ปฏิทรรศน์
(paradox) นี้ชวนให้เพ่งพินิจว่า ความเงียบทรงพลังและ
สื่อสารอยู่ทุกหนแห่งในธรรมชาติ การสดับตรับฟังด้วย
จิตว่างเท่านั้น จึงจะรับสารแห่งสัจธรรมอันมีคุณค่าแก่
ชีวิตได้ วิธีการบอกสั่งอาจดูคล้ายแสดงอำนาจเหนือ
ผู้รับและไม่เปิดโอกาสให้คิด แต่ในอีกแง่หนึ่งผู้รับสาร
จะรู้สึกได้ว่าผู้ส่งสารมีความมั่นอกมั่นใจอย่างเต็มที่

2.2.3 การตั้งคำถาม

การตั้งคำถามเป็นวิธีการทางศิลปะอย่าง
สำคัญที่กวีมักเลือกใช้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับขบคิด ดังเช่น
ในบท “กู่ดวงใจ” อังคาร กัลยาณพงศ์ (2548, 119) พร่ำเตือน
ให้เราตระหนักถึงคุณค่าของเวลา พร้อมทั้งเร่งเร้าให้
เรียนรู้เพื่อ “ปฏิรูปชีวิต” และ “กู่ใจ” ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่แท้
เขาเน้นความคิดหลักนี้ด้วยการตั้งคำถามถึงจุดหมายชีวิต
ในเงื่อนไขเวลา ท่ามกลางความเสื่อมและความเป็นชั่วคราว
ของชีวิต เพื่อเรียกร้องให้ผู้รับตรึกตรองตอบตนเองว่า
“ชาติหนึ่งปรารถนาอะไร” และ “วันนี้มีแค่คิดอะไร” แทนที่
จะปล่อยปลงชีวิตไปอย่างประมาท บทประพันธ์ใน เพลง
ขลุ่ยผิว เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2526, บทที่ 42) ก็เปรียบเทียบ
ชีวิตกับไปไม้ที่ย่อมร่วงโรย แต่ยังมีคุณค่าตอบแทนผืนดิน
ซึ่งรองรับและให้กำเนิดชีวิตใหม่ ในบท “เรือล่อง” เนาวรัตน์
(2535, 49) เปรียบกาลเวลา ซึ่งเคลื่อนที่เรื่อยไปกับสายน้ำ
ไหลไม่หวนกลับ สิ่งสำคัญคือในการเปรียบเทียบเหล่านี้
เขายังตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นเตือนให้ผู้รับตรวจสอบชีวิตว่า
“ฉันคือใครกัน” และ “มาจากไหนจะไปไหน” ก่อนจะ “ร่วงริน
สลายวิบเพียงพริบตา” และ “วูบวับลงเว้งว่าง” อย่างชวน
ให้สะท้อนใจ

ความวิตกต่อปัญหาของยุคสมัยซึ่งมุ่งสร้าง
ความเจริญทางวัตถุจนละเลยความสำคัญของจิตใจและ
ทำลายความเป็นมนุษย์ เป็นจุดตั้งต้นให้ พจนานันท์
(2535, 26) ตั้งคำถามถึงคุณค่าและความหมายแห่งชีวิต

เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับคิดพิจารณาหาคำตอบว่า “อะไรคือสิ่งนั้น อะไรคือคุณค่าที่ให้และความหมายที่แท้จริง” บทประพันธ์ใน *นกชีวิต* ตอนหนึ่ง เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ (2550, 50) ก็แสดงความคิดและเลือกใช้วิธีการป้องกันในการมุ่งกระตุ้นให้ผู้รับครุ่นคิดถึงปัญหาเชิงปรัชญา ที่อาจไม่เคยคิดคำนึงระบบ โดยตั้งคำถามให้ทบทวน ตรวจสอบ และร่วมพินิจถึงความหมายและคุณค่าแห่งชีวิตว่า “เกิดมาเพื่อสร้างฐานะ มีครอบครัว แล้วแก่ชรา หรือว่ามีจุดหมายอื่นใดในชีวิต?”

นอกจากนี้ เห็นได้ว่ากวียังเลือกใช้กลวิธีการตั้งคำถามเชิงวาทศิลป์ (*rhetorical question*) เพื่อเน้นสารสำคัญให้โดดเด่น เช่นที่ ไพโรรินทร์ (2532, 86-87) ชี้ชวนความทุกข์ของชาวนาและแสดงวิกฤตของสังคมเกษตร โดยเริ่มต้นที่การพรรณนาจากธรรมชาติ ชี้ให้เห็นความแห้งแล้งทุรกันดารของผืนดินทำกิน อันหมายถึงความยากแค้นของคนชนบท แล้วทิ้งท้ายด้วยการรำพึงว่า “ความทุกข์ร้อนจะจบลงตรงที่ใด?” เมื่อชาวนาอพยพทิ้งถิ่นฐานมาทำงานในเมือง ซึ่งอาจต้องเผชิญทุกข์อย่างต่อเนืองและไม่รู้ชะตากรรม

การแสดงความสัมพันธ์ของกวีกับผู้รับสาร ด้วยการบอกเล่า การใช้คำสั่ง และการตั้งคำถาม ดังตัวอย่างข้างต้นนี้ นับเป็นกลวิธีอันแนบคายในการสื่อสารเนื้อหาทางความคิดและอารมณ์อย่างทรงพลัง ยั่วยุกรบคิด และกระตุ้นให้ร่วมรู้สึก ตลอดจนเหนียวโน้มใจให้มุ่งไปสู่วิถีที่ต่างเห็นพ้องกันว่ามีความหมายต่อชีวิตและยุคสมัย

2.3 โวหารและสัญลักษณ์

2.3.1 โวหารบุคคลวัต

เนื้อหาที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของธรรมชาติ เป็นปัจจัยให้กวีร่วมสมัยยังคงสืบต่อและปรับใช้ขนบการพรรณนาธรรมชาติ ให้แสดงออกปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างบุคคลที่เรียกว่าโวหารบุคคลวัต เพื่อสร้างพลังทางสุนทรียะอันเข้มข้น เน้นความผูกพันแนบแน่นกับธรรมชาติและกำหนดคุณค่าของธรรมชาติในวิถีคิดในรากวัฒนธรรมไทยที่มองว่า วิถีชีวิตที่กลมกลืน

กับธรรมชาติเป็นคุณธรรม และธรรมชาติมีบทบาทจรรโลงความดีงาม ดังปรากฏใช้ใน 3 ลักษณะ คือ ความทุกข์ร้อนและความเปลี่ยนแปลงในสภาวะของธรรมชาติ ความเกื้อกูลของธรรมชาติ และ บทบาทผู้สอนของธรรมชาติ

2.3.1.1 ความทุกข์ร้อนและความเปลี่ยนแปลงในสภาวะของธรรมชาติ

ในวรรณคดีสมัยก่อนความแปรปรวนของธรรมชาติ มักใช้เพื่อสื่อคุณค่าของความรักของตัวเองหรือการอุทิศตนของพระโพธิสัตว์ หรือความสูญเสียอันใหญ่หลวง เช่น พุทธปริณิพพาน ส่วนในงานร่วมสมัย ธรรมชาติคร่ำครวญเมื่อถูกทำลายด้วยน้ำมือมนุษย์ โดยที่มนุษย์ไม่ได้สำเหนียกเสียงคร่ำครวญนั้น ยกเว้นกวีซึ่งเป็นตัวแทนของบุคคลผู้มีจิตละเอียดอ่อน ความทุกข์โศกของธรรมชาติบ่งชี้ภาวะวิกฤตของปัญหา ซึ่งมนุษย์ไม่ได้คิดจะรับรู้ กล่าวได้ว่า มนุษย์ผู้เป็นส่วนหนึ่งที่รับความเกื้อกูลจากธรรมชาตินี้เอง ที่สร้างความวิบัติแก่ธรรมชาติด้วยความไม่สำนึกของตน จึงมีการรำไห้ของ “ดอกไม้แสนตอ” ในป่าพันปี (บท “นางไม้” ของศักดิ์สิริ มีสมสืบ, 2547, 83-85) บอกความกำสรดที่ถูกตัดโค่นไปทั้งผืนป่า ในความเรียง “ลูกยางที่หน้าต่าง” (2548, 21-22) ราชานแห่งยางนา “สะอื้นคราง” ครวญคร่ำดังระงมเมื่อถูกโค่น ชวนให้ร่วมรู้สึกถึงความปวดร้าวแสนสาหัส ส่วนลูกยางนับหมื่นแสนก็ปลิดปลิว “เร่ร่อน” ไปอย่างไร้จุดหมาย ในความเรียง “เอื้องหมายนา” ศักดิ์สิริ (2548, 68) ใช้สรรพนามเรียกต้นไม้อีก ๆ ที่ปลายนาว่า “เจ้าเอื้องหมายนา” อย่างเวทนาในชะตากรรม และเห็นคุณค่าความงาม ความทุกข์ ของดอกไม้ นางไม้ ต้นยางนา ลูกยาง และต้นเอื้องหมายนาที่กวีแสดงความรู้สึกด้วยโวหารบุคคลวัตนี้ กระทบอารมณ์และกระตุ้น ให้ร่วมรู้สึกถึงความเลวร้ายของการทำลายธรรมชาติอย่างไม่ยับยั้ง ซึ่งย่อมหมายถึงได้ตัดสายสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างคนกับธรรมชาติ และหันเหจากวิถีที่คนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ซึ่งเป็นระบบชีวิตที่ผดุงสังคมมาแต่โบราณ

ในบท “ข้าพเจ้า” และ “ประสพภาพ” แร่คำ ประโยคคำ (2535, 36-37, 56-58) ยังนำเสนอสาร

ซึ่งบ่งชี้ความแตกต่างของโลกทัศน์เก่ากับใหม่อย่างเป็นรูปธรรม โดยการเลือกใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 คือในบทแรกใช้ “ข้าพเจ้า” เป็นผู้เล่าเรื่องประหนึ่งบุคคล นับเป็นกลวิธีอันแยบคายในการแสดงความรู้สึกนึกคิดในหน้าที่ของเจ้าป่าว่า “สำราญ” อยู่ในเรือนเล็ก ๆ เชิงผา คอยรักษาป่าพร้อม ๆ กับ “คอยรับใช้ผู้คน” ด้วยการรับฟัง “เรื่องซุบซิบของหมองใจ” สะท้อนการดำรงอยู่อย่างสุขสงบของชีวิตชาวบ้านตามโลกทัศน์ในวัฒนธรรมโบราณ ต่างจากความตื่นตระหนกเสียขวัญของตนไม่ในบทหลัง ซึ่งใช้สรรพนามแทนตนว่า “อัญชยม” เป็นผู้บอกเล่าความเลวร้ายที่ประสบตรงกับชื่อบทว่า “ประสบภาพ” นั่นคือการเห็นพวงศัพันธ์ที่ถูกทำลายล้างจนพินาศเสียหายหรือร้างไร้และความทุกข์สาหัสของตนไม่น้อยใหญ่ รวมทั้ง มวลสัตว์ซึ่งเสียขวัญที่ผู้เล่ารับรู้ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงฉับพลัน สร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมอย่างเข้มข้น

เมื่อสังคมชาวนาเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง และการทำลายธรรมชาติที่ความรุนแรงอย่างกว้างขวาง กวีก็โน้มน้ำหนักความรู้สึกด้วยโวหารบุคคลวัต เพื่อแสดงความหนักหน่วงของปัญหา ดังในบท “บนแผ่นนอกของแผ่นดิน” ไพโรจน์ งาม (2547, 44-45) พรรณนาถึงความสิ้นไหวของอกแผ่นดิน ด้วยอำนาจวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่เหยียบย่ำสังคมชาวนาจนแหลกสลาย กระตุ้นให้ผู้รับร่วมรู้สึกถึงหายนะของวิถีเกษตรกรรมได้อย่างสะท้อนอารมณ์ ส่วนแรกคำ ประโยคคำ (2535, 79-81) ก็แสดงปฏิกิริยาต่อการแทนที่ของวัตถุในวัฒนธรรมการเกษตรรูปแบบใหม่ ในบท “ตกกระทบ” โดยบรรยายความแตกต่างของรถไถกับควายว่า ไม่มีเขาเขา ไม่อยากกินหญ้า ไม่แช่ปลัก “ไม่รักเลน” อีกทั้ง “ไม่เคยไผ่แผ่นดินคนอง” เท่ากับขาดชีวิตชีวา และยังเผยความรู้สึกของอันนาที่ “บ่นพร่ำน้ำตาพร่าง” ว่า “รถไถหยาบกระด้างอย่างเต็มขั้น” เข้ามา “ซ้ำแรกอันนาเหมือนฆ่าฟัน” แม้แต่ “เจ้าทุ่งเจ้าที่” ก็ต่อต้านความแปลกปลอมนี้ จนเกิดอาเพศ

ยังมีความเปลี่ยนแปลงในธรรมชาติที่ กวีสื่อด้วยโวหารบุคคลวัต เพื่อแสดงความวิปริตผันผวนอันกระทบถึงธรรมชาติ ดังใน ตี๊กตารอยทราย ตักดีสิริ

มีสมสืบ (2536, 41) ใช้คำกริยา “ขาย” กับประธานที่เป็นธรรมชาติ คือ “ตะวันขายแสงแดด ท้องฟ้าขายอากาศ เมฆลอยร้องเร่ขายฝน” สังเกตว่าจงใจกล่าวให้เข้ากับ “ยุคคนขายคุณธรรม” คำกริยา “ขาย” นี้ อาจตีความไปถึงบทบาทของมนุษย์ที่ต้อง “ซื้อ” ธรรมชาติ เมื่อถึงจุดเสื่อมที่ต้องขายคุณธรรม ก็จำต้องแก่งแย่งกันครอบครองธรรมชาติด้วยเงินตรา

2.3.1.2 ความเกื้อกูลของธรรมชาติ

การใช้โวหารบุคคลวัตแสดงคุณธรรมของธรรมชาติที่เกื้อกูลชีวิตและเป็นมิตร อยู่บนพื้นฐานความสำนึกในคุณค่ามหาศาลของธรรมชาติ เชื่อมโยงกับแนวคิดเก่า โดยเฉพาะระบบคุณค่าในโลกทัศน์ชาวนาที่มองว่าธรรมชาติเป็นสิ่งล้ำค่าจนชีวิต มีจิตวิญญาณ และเป็นที่ตั้งของความดีงาม ความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อธรรมชาติ จึงถือเป็นคุณธรรมสำคัญในระบบความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ

ในบท “ปริศนามณีนัย” ของอังคาร กัลยาณพงศ์ (2546, 54-56) กระแสลม ดอกไม้ ดวงอาทิตย์ และก้อนเมฆ ต่างอุทิศตนปฏิบัติภารกิจโอบอุ้ม เกื้อกูล และเลี้ยงโลกด้วยความเสียสละ น้ำค้าง ในบท “อารมณ์น้ำค้าง” (2546, 46-48) ก็แสดงเจตนารมณ์อันแน่วแน่และเปี่ยมสุข ที่จะรับใช้ธรรมชาติอื่น ๆ อังคารอาศัยคุณสมบัติความเป็นจิตรกรกวี พรรณนาการกระทำหน้าที่ของน้ำค้างในภาพตระการตา เจตนารมณ์ของธรรมชาติที่อังคารนำเสนอด้วยโวหารบุคคลวัตนี้ ชวนให้พินิจใคร่ครวญถึงความหมายอันอาจกระตุ้นให้มนุษย์เรียนรู้คุณธรรมของธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นหลักคุณธรรมชีวิต และตั้งสติว่าจะใช้เวลาที่รังแต่จะล่วงไปไม่คืนกลับอย่างไร จ่าง แซ่ตั้ง (2515, 65) ก็เลือกใช้โวหารบุคคลวัตเป็นเครื่องสื่อคุณธรรมของธรรมชาติให้มนุษย์ดูเป็นแบบอย่างไม่ต่างกับอังคารเห็นได้ในบท “เพื่อประโยชน์ต่อสรรพสิ่ง” ว่า ดวงอาทิตย์ และดวงจันทร์ “ไม่เคยขโมย” แต่กลับ “มีแสงแดด [และ] แสงจันทร์” มอบแต่ทุกสิ่ง ในบท “พ่อแม่พระพาย” และ “พ่อแม่พระเพลิง” (2529, 92-95) พระพายกับพระเพลิงก็เป็นเทพอันเนื่องด้วยธรรมชาติ ที่มีบทบาทเกื้อกูล

มากกว่าดบันดาล ด้วยมีธาตุแห่งคุณธรรม อุตฺตคนเพื่อ
ทุกชีวิต กวีจึงเคารพยกย่องเป็น “พ่อแม่” ฟาดินในบท “ธรรม”
(2528, บทที่ 20) ก็ “คอยเอาใจใส่ดูแล” และกำหนดความ
เปลี่ยนแปลงในฤดูกาล เพื่อความเป็นปกติสุขของมวล
มนุษย์

บทกวีใน **ลำนำเวจร** และบท
“จินตนาการเหนือทุ่งข้าว” ไพวรินทร์ (2540, 14-15; 2547ค,
23) พรรณนาว่า ธรรมชาติ เช่น ดาว เดือน และท้องฟ้า
เป็นเพื่อนที่คอยเคียงข้าง บรรเทาความอ้างว้าง และให้
กำลังใจยามเผชิญอุปสรรคระหว่างการเดินทาง เมื่อกลับ
มาตุภูมิในบท “คืนสู่ที่ราบสูง” (2548, 114-115) ดินและฟ้า
มอบความอบอุ่น น้ำ ลม ไฟ ชำระล้างความเปลี่ยวเหงา
กิริยา “กระซิบ” ของแผ่นดินบอกให้แข็งแกร่งอดทนต่อ
ความทุกข์ ก็แผ่ความปรารถนาดี การ “กราบไหว้ธรณี”
ของผู้พลัดถิ่นบ่งชี้ความสำนึกในความรัก ความผูกพันต่อ
แผ่นดินเกิดอย่างลึกซึ้ง ในบท “แผ่นดินคือมารดา” (2548,
124-125) กวีจึงยกย่องแผ่นดินในฐานะแม่ผู้สร้างศรัทธา
ต่อความดีงาม เช่นเดียวกับ แม่ธรณี แม่คงคา แม่ลม และ
แม่ไฟ ในบท “รออ้อมกอดของแม่ด้วยชีวิต” (2547ก, 49)
ที่นอกจากแผ่นดินจะให้กำเนิดชีวิตแล้ว กวียังเฝ้าอ้าง
ตามแรงบันดาลใจจากวรรณคดีสมัยก่อนขอให้แผ่นดิน
เป็นพยานของการมุ่งมั่นต่อสู้ด้วยคุณธรรม ในบท “ข้าวงาม”
(2532, 95-96) เทพอันเนื่องด้วยธรรมชาติคือ แม่ธรณีและ
แม่โพสพ ผู้เกื้อการุณย์และอุตฺตคนให้ได้ผลผลิตหล่อเลี้ยง
ชีวิต ก็มีธาตุมารดา สอดรับกับโลกทัศน์ที่สร้างสมขึ้นจาก
ระบบคุณค่าของรากวัฒนธรรมชนบท ที่มองมนุษย์กับ
ธรรมชาติ กลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ในบท “ฝันกล่อมเมือง”
(2547ข, 124-126) แม้อารยธรรมมุ่งเอาชนะธรรมชาติ
จนมนุษย์อาจพินาศในไม่ช้า แต่ไพวรินทร์ก็ชี้ให้เห็น
ความเมตตาของธรรมชาติ ซึ่งยังคงทำหน้าที่อ้อมชูชีวิต
ในฐานะมิตรแท้ผู้ไม่ถือโกรธ ช้ำยังร่วมกันขับกล่อมมิตร
คนผู้กำลังเผชิญชะตากรรม ซึ่งก่อกำเนิดด้วยปัญญาของตน
แรกคำ ประโยคคำ (2535, 12-14, 16) ก็ใช้
โวหารบุคคลวัตต์เผยแพร่คุณธรรมของธรรมชาติ ที่สร้างงาน
เพื่ออุทิศให้ ดังการปฏิบัติหน้าที่อวยประโยชน์แต่สรรพ

ชีวิตของท้องฟ้า ลม ดวงอาทิตย์ และแม่ธรณี ในบท “ขวัญฟ้า”
“อาณาภาพ” “เดี๋ยวคอย” และ “เกินหยาบหยาม” ในบท “โพสพ”
(2535, 29-30) เขาพรรณนาการเติบโตของต้นข้าว ที่ได้รับ
มอบพลังความรักจากแสงตะวัน น้ำค้าง สายลม และฝน
ตลอดจนแสดงการบำรุงขวัญแม่โพสพซึ่งกำลังตั้งท้อง
ด้วยการถวายเครื่องสังเวยและร้องเรียกขวัญอย่างอ่อนโยน
สะท้อนจิตสำนึกเคารพเทพอันเนื่องด้วยธรรมชาติผู้ช่วยให้
ได้ผลผลิตบริบูรณ์ ในบท “รากเหง้า” เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์
(2547, 25) ใช้โวหารบุคคลวัตต์นำเสนอความสัมพันธ์อัน
แนบแน่นระหว่างคนกับธรรมชาติคือ “ข้า” ผู้เป็นตัวแทน
ของลูกหลานชวานากับ “แม่นา” หรือแม่โพสพ ในบท
“ครกกระเดื่อง” (2549, 33-34) เขาก็พรรณนาความเกื้อกูล
ของธรรมชาติต่อชวานาและแสดงให้เห็นความผูกพันกัน
ในเชิงจริยธรรม ทั้งการมอบให้อย่าง “อุ่นเอื้อมีสันใจดินฟ้า”
ด้วยความสำนึกว่า “ดินน้ำถนอมคอยกล่อมเกล้า” ให้ชีวิต
ได้สร้างงาน ชวานาจึงค้อมหลังลงเกี่ยวข้าวแสดงความ
นอบน้อมและสำนึกในบุญคุณของแม่โพสพ ขณะที่รวงข้าว
ก็ค้อมรวงให้เก็บเกี่ยวอย่างยินดี สมควรที่ผู้กอบโกยและ
ไม่นอบน้อมจะได้ทบทวนพฤติกรรมของตน นำสนใจว่า
กวียังใช้โวหารนี้แสดงภาพขัดกันระหว่างพฤติกรรมของ
คนผู้ละโมภกับธรรมชาติผู้ทรงคุณธรรม คือดวงตะวันยอม
โคจรอ้อมต้นข้าวตั้งท้อง เพื่อให้เกียรติแม่โพสพ และรวงข้าว
ก็โน้มรวงลง “กราบไหว้ในพุทธะแผ่นดิน” แต่คนกลับตักตวง
อย่างน่าละอาย เมื่อสังคมเกษตรพลิกผันและพินาศ เรวัตร์
ได้ชี้ทางออกจากวิกฤตให้ผู้คนหวนกลับมาพึ่งพาตนเอง
ด้วยวิถีเกษตรพอเพียงแทนการมุ่งสู่ภาคอุตสาหกรรม
เช่นปรากฏในบท “วิถีไท” (2547, 27-28) เขาใช้โวหาร
บุคคลวัตต์แสดงความใกล้ชิดธรรมชาติของชีวิตที่มีอิสระ
ว่า “ได้อยู่ใน “อ้อมอกแผ่นดินโอเดดอุ่น” มีสัตว์และ
พืชพันธุ์เป็น “มิ่งมิตรมิ่งขวัญ” แห่งชีวิต เช่นเดียวกับบท
“สองงาน” (2547, 26) ที่คนเป็น “สหายใส่เดือน, เป็นเพื่อนนก”
และปกป้องเกากระทรกด้วยความรักและเห็นค่า

2.3.1.3 บทบาทผู้สอนของธรรมชาติ

ในการเชิดชูธรรมชาติในฐานะผู้มอบ
ความมั่งคั่งทางปัญญา กล่าวได้ว่า บทบาทผู้สอน

บูรณาการขึ้นจากความเกรงในอำนาจธรรมชาติที่สามารถบันดาลทุกข์สุขกับความสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความตึงาม และความสำนึกในพลังปัญญา การเรียนรู้ของมนุษย์ เช่นบท “ข้าน้อยมีครุอยู่ที่ฟ้า” อังคาร กัลยาณพงศ์ (2534ข, 240-241) ซึ่งว่า ธรรมชาติเป็น “ครุ” ผู้สอน หากบุคคลสามารถเข้าถึงคุณค่าแท้ของ ธรรมชาติด้วยความรับรู้ทางจิตวิญญาณ ก็ย่อมเข้าใจ สัจธรรมตามพุทธปรัชญาที่ว่าธรรมะกับธรรมชาติเป็น หนึ่งเดียวกัน บทประพันธ์บางตอนใน บางกอกแก้ว กำศรวล อังคาร (2534ก, 234) เลือกใช้โวหารบุคคลวัต พรรณนาการร่วงของใบไม้ เชื่อมโยงกับความไม่จริงของ ชีวิต คือ ใบพลวงที่บรรเลงเพลงกับสายลม จน “หล่นกราว กระชิบ” บอกความรู้อันล้ำค่า ย้ำเตือนให้ตระหนักถึง ชีวิต ซึ่งกำลังจะหมดสิ้นไป ใน เพลงขลุ่ยผิว เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (2526, บทที่ 12) ก็ใช้โวหารบุคคลวัตให้เรียว หน้่า “กระชิบแผ่ว” และต้นไม้ “กระจายคำ” เสมือนเป็น บุคคล เพื่อบอกชาวแก่มนุษย์ว่าคุณค่าแท้ของชีวิตอยู่ที่ การสร้างงาน อวยประโยชน์แด่ผู้อื่นและโลกก่อนร่าง จะเสื่อมสลายจารึกสัจธรรมให้อ่านกันต่อไป

พจนาน จันทรสันติ (2537, 62) เห็นว่า ธรรมชาติเป็นผู้รู้ความจริงและผู้เปิดเผยความรู้แด่ มนุษย์ ดังการพรรณนาภิรยาอากาศของแสงแดด ใบไม้ เมฆหมอก ดอกไม้ และความมีดใน เสียงเพรียกจาก ดวงใจ ว่า ต่างทำหน้าที่สื่อสารสัจธรรมตลอดเวลา ดอกไม้ สายลม และหมอกใน ป่าใบไม้ไหว (2528, 55) ก็แสดงความจริงให้ได้เรียนรู้ผ่านการดำเนินชีวิตสอดคล้อง เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ โดยปราศจากความกังวลสงสัย ในขลุ่ยไม้ไผ่ พจนาน (2544, 46) ก็ใช้สรรพนามแทนดอกไม้ ว่า “เธอ” เสมือนเป็นบุคคล ผู้บอกความจริงด้วยการเบ่งบาน และร่วงหล่น มนุษย์จึงต้องเร่งพัฒนาศักยภาพของจิต เปิดประสบการณ์การรับรู้ในระดับพิเศษ จนเรียกได้ว่ามี “ธรรมจักขุ” หรือยังเห็นความจริงด้วยปรีชาญาณ ในบท “ธารน้ำไหล” ไพวรินทร์ ขาวงาม (2548, 36-38) ให้นำเป็น ตัวแทนของธรรมชาติ สื่อสารสัจธรรมเตือนให้มนุษย์รู้ เท่าทันอนิจจังและพัฒนาตนด้วยกระบวนการไตรสิกขา

เพื่อให้มีชีวิตและจิตวิญญาณที่ตึงามในความเรียง “ทองกวาวดอกสุดท้ายกับว่าวดุยตู่” ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ (2548, 10-12) ก็เลือกใช้โวหารบุคคลวัตในการเฝ้าดู มหกรรมการแสดงของธรรมชาติ ที่นำให้ตระหนักรู้ สัจธรรม ดังพรรณนาให้เห็นการมีชีวิตและการโรยกลีบ ของดอกทองกวาวอย่างน่าตื่นตา กลมกลืนกับความคิด หลึกที่มองว่าโลกธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้อันประเสริฐ ในบท “โศลกไพร” (2547, 129-130) เขายังแสดงให้เห็น การทำหน้าที่ของลม ซึ่งร้ายโศลกไพรถามใบไม้ชราที่ ไกลร่วงหล่นว่า จะรือสิ่งใด โวหารบุคคลวัตนี้ก็กระตุ้น การครุ่นคิดถึงการสร้างคุณค่าและความหมายที่แท้แห่ง ชีวิต ก่อนจะสิ้นไป ในบท “เหลือจากลา” แรคำ ประโดยคำ (2538, 25) ก็ใช้โวหารบุคคลวัตแสดงให้เห็นการรำลา มวลมิตรของใบไม้แก่ก่อนร่วงหล่น และการแตกผลของ ใบไม้อ่อน ที่ไม่มีความรู้สึกใด ๆ ต่อการจากไปของใบไม้ชรา สอดรับกับสารสำคัญที่มุ่งสื่อความเป็นอนิจจังผ่านสภาวะ แห่งความเสื่อมสลายและเกิดขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นความ เลื่อนไหลของตัวตนอันเป็นธรรมดาในโลกธรรมชาติ

โวหารบุคคลวัตในลักษณะดังกล่าว ข้างต้นนี้ ได้ยืนยันการสืบต่อและปรับใช้ขนบวรรณศิลป์ จากรากวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้แสดงความ มั่นใจในคุณค่าของประสบการณ์ทางอารมณ์ เชื่อมโยงกับ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติในบริบทใหม่ทางสังคมวัฒนธรรม อย่างแยกคายด้วย

2.3.2 สัญลักษณ์

กลวิธีทางวรรณศิลป์ ซึ่งใช้สัญลักษณ์ในการ สร้างพลังทางสุนทรีย์ะ สังเกตได้ว่าเป็นอุปกรณ์ในการ สื่อสารเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตชนบท เช่นบท “เมธีแห่งท้องทุ่ง” ซึ่งมุ่งแสดงความพลิกผันของคุณค่า ไพวรินทร์ ขาวงาม (2548, 118-119) ใช้ “ไค้รุ่ง” เป็นสัญลักษณ์แทนความไฝฝัน หรือความหวังถึงชีวิตในอุดมคติ แต่ปราชญ์แห่งท้องนาจำ ต้องทิ้งท้องทุ่ง เพราะรุ่ง “แหลกร้าวพร้อมรวงที่ร่วงโรย” อันหมายถึงความพินาศของความฝัน พร้อมกับความ สูญเสียของเกษตรกรรม จึงไม่อาจ “รอไค้รุ่ง” ถึงจะรู้ว่า มีความงามเพียงใด ก็ถูกบีบบังคับให้มา “ไ้งม” อยู่ใน

เมืองใหญ่ สัญลักษณ์นี้เพิ่มพลังอารมณ์ชื่นชมคับข้องใจของผู้ไร้ทางเลือก ส่วน “เสือ” ในบท “ฟ้องผีตาแฮก” (2547ก, 121) ก็เป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจสมัยใหม่อันโหดเหี้ยมไร้มนุษยธรรมอย่างสัตว์เดรัจฉาน ที่รุมเอารัดเอาเปรียบชาวนาผู้ยึดมั่นในคุณธรรม วิธีการสร้างความกระทบอารมณ์ด้วยสัญลักษณ์นี้ น่าจะส่งผลให้ผู้รับร่วมรู้สึกถึงความทุกข์และเห็นอกเห็นใจในชะตากรรมของชาวนาอย่างลึกซึ้ง

ในบท “ครกกระเดื่อง” ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ (2549, 33-34) วิถีชีวิตชาวนาและการจัดความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติสื่อความด้วยเสียงครกกระเดื่อง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนจังหวะชีวิต ซึ่งเผยให้เห็นความมีอิสระเสรีด้วยการลงแรงทำกินพึ่งพาตนเอง ประกอบกับความเมตตาของฟ้าดิน แต่ทว่าทำนองแห่งชีวิตกลับเปลี่ยนแปลงไปตามการกำกับของวัฒนธรรมทุนนิยม เป็นมุ้งครอบครองและกอบโกยเอาจากธรรมชาติอย่างไม่ยับยั้ง กวีจึงใช้ความผูกพันของเครื่องมือทำมาหากินเป็นสัญลักษณ์แทนความล่มสลายของวิถีชาวนาและวัฒนธรรมการผลิตแบบดั้งเดิมที่กลายเป็นเพียงอดีต

นอกจากนี้ ยังปรากฏการใช้สัญลักษณ์มากเป็นพิเศษในการสื่อความคิดเชิงปรัชญา เพื่อกระตุ้นการเพ่งพินิจความหมายในบทประพันธ์ ดังเช่นที่อังคาร กัลยาณพงศ์ (2546, 28-29) เร่งเร้าให้บุคคลสร้างคุณค่าด้วยผลงานในรากฐานของความรู้ โดยใช้สัญลักษณ์คือ “รวงข้าวทิพย์” ในบท “สุนทรีย์แห่งชีวิตมนุษย์” แทนงานชีวิตซึ่งงอกงามขึ้นจากปัญญา ส่วนดอกบัว “รองบาทพระโพธิสัตว์แก้ว” อันเกิดจากत्मเลน ในบท “คุณค่าจากอสุภชากฝากฟ้าดิน” (2546, 65-66) ก็อาจตีความเป็นสัญลักษณ์ได้ว่า การเรียนรู้พัฒนาปัญญาเพื่อสร้างสรรค์ความดีงามย่อมเกิดขึ้นได้ จ่าง แซ่ตั้ง (2529, 130-131) ใช้สัญลักษณ์อย่างสัมพันธ์กับความคิดหลักของบทธกวี ซึ่งเน้นถึงกฎอนิจจังและอนัตตา ดังใช้ “ใบไม้จำศีล” เป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นปกติคงงามของชีวิต แม้จะร่วงหล่น แต่ก็เผยความจริงอันย่อม “ตั้งอยู่ ดับไปเป็นธรรมดา” ท่ามกลางความผันแปร

ไพโรรินทร์ ขาวงาม (2548, 153) ก็เตือนให้คิดและค้นหาความหมายแห่งชีวิต โดยเน้นการเข้าถึงความจริงระดับลึกของโลกคือความไม่เที่ยง ความประจักษ์ถึงภาวะอนิจจังนี้จะเชื่อมโยงไปสู่การแสวงหาคูณค่าและความหมายที่แท้ ในบท “ปลาคนว่ายเวียงชลโลก” กวีเปรียบเทียบเป็นปลาว่ายวนอยู่ใน “ชลโลก” เผลอใจ “คลื่นเขี้ยว” อันเป็นสัญลักษณ์ของกิเลส แต่ก็อาจข้ามห้วงมหรธรรพได้ด้วย การยกระดับจิตวิญญาณ จนทำลายความยึดมั่นในตัวตน นำเสนอใจว่า ไพโรรินทร์สืบทอดขนบการประพันธ์ในกรอบคิดทางพุทธศาสนาที่ใช้ “ห้วงมหรธรรพ” เป็นสัญลักษณ์แทนสังสารวัฏ ดังปรากฏมาแล้วในวัฒนธรรมการสร้างงานวรรณศิลป์ของไทย นอกจากนี้ ในบท “กู่จะบาน” (2545, 146-147) เขาก็เลือกใช้สัญลักษณ์ในขนบวรรณกรรมพุทธศาสนา ซึ่งจำแนกบุคคลตามคุณภาพปัญญาเทียบกับดอกบัว โดยแสดงความมุ่งมั่นที่จะเป็น “บัวเหนือน้ำ” พัฒนาตนพ้นจากโคลนตมเพื่อเบ่งบาน ส่วนในความเรียง “ทอดยอด” (2542, 22-25) กวีสร้างสรรค์สัญลักษณ์ที่แปลกใหม่ คือ “ยอดผักบั้งหรือยอดตำลึง” ซึ่งไม่ย่อท้อต่อการทอดยอด แทนความองงามทางปัญญา อันอาจนำพาชีวิตขึ้นสู่สิ่งสูง บ่งชี้การบรรลุถึงคุณค่าและความหมายแห่งความเป็นมนุษย์ เห็นได้ว่า นอกจากไพโรรินทร์จะเลือกใช้สัญลักษณ์ตามแบบแผนแล้ว ยังสร้างสัญลักษณ์เฉพาะตนที่สอดคล้อง กับเนื้อหาและกระตุ้นการตีความได้อย่างน่าสนใจ

ศักดิ์สิริ มีสมสืบ (2536, 71) ก็เป็นกวีอีกผู้หนึ่งที่เน้นคุณค่าของการมีดวงตาที่เห็นความจริง ดังบทประพันธ์บทหนึ่งใน ตี๊กตารอยทราย เขาเลือกใช้ “ดอกไม้พลาสติก” เป็นสัญลักษณ์แทนมายา เพราะไม่เหี่ยวเฉาโรยราขัดกับกฎอนิจจัง และใช้ “ผีเสื้อ” แทนผู้รู้ จึงไม่ยอมจมสิ่งงามอย่างแปลกปลอม เพราะรู้ว่าไร้กลิ่น ขณะที่ผู้คนกลับชื่นชมบำรุงเลี้ยงมายาให้เติบโตงอกงาม กลวิธีทางวรรณศิลป์นี้นำไปสู่ความคิดหลักอย่างแยกคางว่าการ “ยล” ดอกไม้พลาสติกจึงไม่อาจเข้าถึงความจริง ส่วนในบท “อรุโณทัย” (2547, 127-128) เขายังชี้ว่า การเปิดโอกาสให้ได้มองคือจุดตั้งต้นของการเห็นสัจธรรม โดยเลือกใช้

สัญลักษณ์ ตามชนบทคือแสงสว่างของพระอาทิตย์แรกขึ้น ซึ่งเผยให้โลกได้เห็นความจริงของความหมายแห่งชีวิต เป็นสัญลักษณ์แทนปัญญา หากดวงตายังหลับก็ไม่อาจเห็น

แรกคำ ประโยคคำ (2546, 107-108) ก็แสดงความคิดพ้องกันโดยใช้ลูกโลกจำลอง ในบท “เพียงจำเพาะเจาะจง” เป็นสัญลักษณ์แทนโลกมายา ที่ไม่อาจแสดงความจริงคือความไม่เที่ยงให้ได้เรียนรู้ ใช้ “ม้ามโนมัย” ในบท “พิลาปพิไรครวญ” (2546, 98-99) เป็นสัญลักษณ์ของการเดินทางแห่งชีวิตด้วยปัญญา โดยมีใจกำหนดและกำกับให้มุ่งไปสู่จุดหมาย ความดำมืดของท้องฟ้ายามดึก ในบท “ดาวบันดาล” (2538, 75-78) เป็นสัญลักษณ์ของความทุกข์ ชับเน้นการทำหน้าที่ของดาว ซึ่งเปล่งแสงต่อสู้กับความมืดจนมีชัยชนะ และในบท “ผูกพันมันคง” (2546, 44-45) กวีใช้ “นาฬิกา” เป็นสัญลักษณ์แทนเวลาในชีวิต น่าสนใจว่าแรกคำ ประโยคคำ ให้ความสำคัญกับเวลาเป็นพิเศษ ดังแสดงไว้ในหลายบท เช่นบท “ดล” (2546, 123-125) เขาใช้ช่วงเวลาของวันเป็นสัญลักษณ์แทนการเดินทางผ่านกาลเวลาของชีวิต ปลูกพิจารณาญาณให้บุคคลตระหนักถึงเวลาอันจำกัด จึงต้องเร่งหาคำตอบว่าจะใช้อย่างไรให้เปี่ยมค่า และมีความหมาย ในบท “ใต้ดวงตะวัน” เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ (2549, 12-13) ก็เน้นให้เห็นความจำเป็นต้อง “เติม” คุณค่าในระหว่างเวลาแสนสั้น โดยเทียบการขึ้นและตกของดวงอาทิตย์ในหนึ่งวันกับช่วงวัยของชีวิตคนตั้งแต่เกิดจนตาย เขาชี้ว่า การประจักษ์ถึงความไม่จีรังของสรรพสิ่งย่อมกระตุ้นให้บุคคลขุ่คิดและเร่งสร้างคุณค่าแก่ชีวิต แม้ไม่อาจบรรลุผลได้โดยง่าย ดังที่แสดง ความล้มเหลวของการไขว่คว้า ในบท “แม่น้ำรำลึก” (2549, 108-109) ซึ่งเน้นอารมณ์โศก รั้งกับการย้อนระลึกอดีตของผู้ล่วงเข้าปัจฉิมวัย กวีใช้สายน้ำไหลเป็นสัญลักษณ์แทนการผ่านพ้นของเวลา “แสงจันทร์” และ “ดวงจันทร์” เป็นสัญลักษณ์ของสังขาร ซึ่งชายชราในเรื่องยังไม่อาจไปถึง

กล่าวได้ว่า กวีเลือกใช้สัญลักษณ์ทั้งที่สืบทอดจากขนบวรรณศิลป์และสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เป็นประโยชน์

ในการสื่อความคิดและอารมณ์ ตลอดจนกระตุ้นผู้รับให้ขบคิดตีความ เพื่อเข้าถึงความหมายหลักของบทกวีนิพนธ์อย่างท้าทาย

ผลการศึกษาโดยรวมบ่งชี้ว่า กวีทั้งแปดคน นำเสนอเนื้อหาทางความคิดและอารมณ์ได้อย่างมีสุนทรียภาพ ด้วยวิธีการทางศิลปะอันสนองจุดมุ่งหมายของการสื่อสาร เอื้อต่อการปลุกความตื่นตัวทางความคิด และกระตุ้นเร้าอารมณ์ของผู้รับ กวีทุกคนในขอบเขตของการศึกษาใช้ประโยชน์จากอัจฉริยภาพของภาษาไทย ซึ่งแม้มีข้อจำกัดบางประการ (เช่นเดียวกับภาษาอื่น ๆ ที่อาจมีปัญหาในการสื่อสารความคิดทางนามธรรม) กวีก็ยังเพียรพยายามสื่อความหมายได้ด้วยความรู้ความสามารถทางการประพันธ์ ประกอบกับความประณีตในการใช้ภาษา โดยเฉพาะการใช้ *โวหารบุคคลวัต* และ *สัญลักษณ์* เป็นอุปกรณ์สำคัญเชื่อมโยงกับการแสดงโลกทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติได้อย่างลุ่มลึก ซึ่งชี้ว่ากวีร่วมสมัยยังคงสืบทอดขนบการประพันธ์ ผสานกับการปรับปรุงและสร้างสิ่งใหม่บนรากฐานวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทย เพื่อนำเสนอเนื้อหาพร้อมสมัยอย่างแนบเนียน สิ่งสำคัญคือการที่กวีมิได้ละทิ้งขนบของการสร้างสรรค์งานวรรณศิลป์ที่มีมาแต่เดิม ก็สอดคล้องกับการสืบทอดแนวคิดสำคัญจากอดีตมาถึงยุคนี้ด้วย

สรุป

กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยดังอภิปรายมาข้างต้น นำเสนอสารที่มีพลังปัญญาอันเข้มข้นและกระทบอารมณ์อย่างลึกซึ้ง นับเป็นเครื่องพิสูจน์ฝีมือการประพันธ์ว่าไม่แยกขาดจากภูมิปัญญาของกวี ในยุคที่สังคมต้องการการครุ่นคิดทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ อีกทั้งบ่งชี้ว่ากวีนิพนธ์ยังคงมีความสำคัญในฐานะเป็นดัชนีวัดความเจริญทางปัญญาของสังคม ซึ่งมีบทบาทสร้างเสริมความก้าวหน้าทางจิตวิญญาณให้กล้าแข็ง และโน้มน้าวใจผู้รับให้มุ่งไปสู่ทิศทางการดำรงชีวิตที่มุ่งคุณค่าความเป็นมนุษย์ อันจักส่งผลเป็นความผาสุกของโลก

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย
กับกวีนิพนธ์ที่ประพันธ์ด้วยภาษาอื่นในสังคมอื่น ใน
ประเด็นที่สะท้อนต่อธรรมชาติ ซึ่งเชื่อมโยงกับระบบความคิด
ในวัฒนธรรม เพื่อพิจารณาลักษณะร่วมและ / หรือต่างของ
โลกทัศน์ อันอาจเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาริเริ่ม
กวีนิพนธ์ในวงกว้างออกไป

เอกสารอ้างอิง

จำง แซ่ตั้ง. (2515). แม่กับลูก. พระนคร: อักษรสยามการพิมพ์.
_____. (2528). ยามเช้า. กรุงเทพฯ: ครอบครัวจำง แซ่ตั้ง.
_____. (2529). วันใหม่. กรุงเทพฯ: วันใหม่.
นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2546). วัฒนธรรมเทคโนโลยี. ใน ไฮเทคโนโลยี
ปฎิหาริย์ ว่าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใน
สังคมไทย, หน้า 11-16. กรุงเทพฯ: มติชน.
เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. (2526). เพลงขลุ่ยผิว. กรุงเทพฯ: ปลา
ตะเพียน.
_____. (2535). มุมมอง. กรุงเทพฯ: สารคดี.
_____. (2543). วารีดุริยางค์. กรุงเทพฯ: เกี้ยว-เกล้า พิมพ์การ.
_____. (2545). เจ้าดวงมาลา (คำนำ). ใน เชิญดอกไม้, ไม่
ปรากฏเลขหน้า. กรุงเทพฯ: เกี้ยว-เกล้า พิมพ์การ.
พจนาน จันทรสันติ. (2528). ป่าใบไม้ไหว. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
_____. (2535). ภาพเหมือน. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
_____. (2536). หอมกลิ่นไพรพฤกษ์. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
_____. (2537). เสียงเพรียกจากดวงใจ. กรุงเทพฯ: แพรว
สำนักพิมพ์.
_____. (2541). เมื่อดาว. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
_____. (2544). ขลุ่ยไม้ไผ่. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
_____. (2546). เราคือธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2544). คำปรารภ. ใน พระธรรมปิฎก
ประเวศ วะสี ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง วัฒนธรรมเสนา
ณ วัดญาณเวศกวัน, หน้า 12-21. กรุงเทพฯ:
ภัคชรารต.
พุทธทาสภิกขุ. (2533). พุทธศาสนิกกับการอนุรักษ์
ธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

ไพโรรินทร์ ขาวงาม. (2532). คำใดจะเอ่ยได้ตั้งใจ. (พิมพ์ครั้งที่
2). กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.
_____. (2540). คือแรงใจและไฟฝัน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
แพรวสำนักพิมพ์.
_____. (2542). ทอดยอด. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
_____. (2545). ที่ใดมีรักที่นั่นมีรัก. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
_____. (2547ก). กลอนกล่อมโลก. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
_____. (2547ข). ม้าก้านกล้วย. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ:
แพรวสำนักพิมพ์.
_____. (2547ค). ลำนำวเนจร. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ:
กองทุนศิลปินครุบ้านป่า สลา คุณวุฒิ.
_____. (2548). ฤดีกาล. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: นาคร.
เรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์. (2547). พันฝน เพลงน้ำ. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: หวีกล้วย.
_____. (2549). แม่น้ำรำลึก. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: รูปจันทร์.
_____. (2550). นกชีวิต. กรุงเทพฯ: ในดวงใจ.
แร่คำ ประโยคคำ (สุพรรณ ทอของคล้าย). (2535). ดิน น้ำ ลม ไฟ.
กรุงเทพฯ: คณาธร.
_____. (2538). น้ำพุร้อน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: รูปจันทร์.
_____. (2546). ในเวลา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: รูปจันทร์.
ศักดิ์สิริ มีสมสืบ (กิตติศักดิ์ มีสมสืบ). (2536). ตู๊กตารอยทราย.
(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เกี้ยวก้อย.
_____. (2547). มือนั้นสีขาว. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ:
หนังสือยามเช้า.
_____. (2548). สมควรแก่เวลา. กรุงเทพฯ: รูปจันทร์.
_____. (2549, 18 สิงหาคม). กวีพบนักวิจารณ์ 'ประสบการณ์
โลกทัศน์และการสร้างงาน' วาริ วายุ และศักดิ์สิริ
มีสมสืบ. ใน โลกทัศน์และพลังทางสุนทรียะใน
วรรณกรรมไทย (2520-2547). การประชุมประจำปี
ครั้งที่ 2 โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ห้องทับทิม
สยาม โรงแรมสยามเซ็นเตอร์. หาดใหญ่, สงขลา.
สุมาลี วีระวงศ์ และ คณะ. (2544). กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย :
บทวิเคราะห์และสรรนิพนธ์. กรุงเทพฯ: ศยาม.
เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2541). โลกเปลี่ยนต้องเปลี่ยนโลก.
กรุงเทพฯ : สามัญชน.

- อนุমানราชชน, พระยา. (2508). **ประเพณีเบ็ดเตล็ด**.
พระนคร:สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- อังคาร กัลยาณพงศ์. (2534ก). **บางกอกแก้วกำสรวล หรือ
นราศนครศรีธรรมราช**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
สยาม.
- _____. (2534ข). **ลำนํ้าภูกระดัง**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
สยาม.
- _____. (2546). **ปณิธานกวี**. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สยาม.
- _____. (2548). **กวีนิพนธ์ของอังคาร กัลยาณพงศ์**. (พิมพ์
ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: กิรินรินทร์.